

ประเภทของโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายตราสามดวง

การศึกษาประเภทของโทษในกฎหมายตราสามดวง ควรเริ่มจากการพิจารณามูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ(ตระลาการ)ทั้ง 10 ประการซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทเกี่ยวกับอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความ อันประกอบด้วย¹

1. ลักษณะอินทภาษ
2. ลักษณะพระธรรมนูญ
3. ลักษณะพยาน
4. ลักษณะตัดพยาน
5. ลักษณะว่าต่างแก้ต่าง
6. ลักษณะตัดสำนวน
7. ลักษณะรับฟ้อง
8. ลักษณะประวิงความ
9. ลักษณะกรมศักดิ์ (พรหมทัณฑ์)
10. ลักษณะตัดฟ้อง

ทั้งนี้ มูลคดีประการที่ 9 เกี่ยวข้องกับการลงโทษแก่ผู้แพคดี ตามเนื้อความในพระธรรมสาตรา ดังนี้

ในลักษณะอันชื่อว่าทัณฑ์นั้น มีพระบาฬีว่า
ทนต์หาภิปตติการณ ยัม สพเพสํ ปราชีนัม
ตมปิ ปติตทนต์ ทนต์โท นามา ตี กิตติตัม

¹ กฤษฎา บุญยสมิต, กฎหมายตราสามดวง: แนวนั่งสงฆ์ไทย ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 2 โครงสร้างกฎหมายตราสามดวง: การพิจารณาใหม่, วินัย พงศ์ศรีเพียร. บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: เพ็ญฟ้า, 2547), น. 4.

แปลว่า ยัม ทณฺหาภิปัตติการณํ อันว่ากิริยาทอดซึ่งอาชญาแล สินไหม
พิไณย } อันใด
 สฬฺหฬํ ปราชีนํ แก่บุทคลทั้งหลายผู้แพ้คดี ตมฺปิ ปตฺติตฺถนุทํ อันว่าลักษณอันทอด
 ซึ่งอาชญาแล สินไหม
พิไณย } นั้น กิตฺติตํ อันอาจารย์กล่าว ทณฺโท นาม อิติ ชื่อว่า
 ลักษณะทัณท²

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ามูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ ประการที่ 9 ที่ยกมาข้างต้น
 นั้น เป็นหลักการที่แสดงให้เห็นว่าผู้พิพากษาและตุลาการนอกจากจะต้องทราบหลักการที่
 เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความ เช่น หลักอรรถาธิบาย พยาน การรับฟัง การตัดสิน เป็นต้น ยังต้อง
 ทราบศิลปะในการลงทัณฑ์แก่ผู้แพ้คดี ในที่นี้คือ การกำหนดโทษและการวางโทษ ซึ่งถือเป็น
 หลักการสำคัญอันจะนำไปสู่การ “ทอดอาชญาแลสินไหมพิไณย” ซึ่งก็คือ การลงโทษ นั่นเอง

1. การกำหนดโทษ

การกำหนดโทษเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่ผู้พิพากษาและตุลาการจะต้อง
 เข้าใจให้ชัดแจ้ง เพราะการเข้าใจถึงลักษณะจำเพาะของโทษประเภทต่าง ๆ จะทำให้ผู้พิจารณา
 ความนั้น ๆ สามารถวินิจฉัยและพิพากษาให้ชอบด้วยความยุติธรรมอันจะทำให้สังคมสงบสุขได้
 จากการที่ผู้วิจัยศึกษากฎหมายตราสามดวงทำให้ทราบว่า การกระทำที่กฎหมายกำหนดให้เป็น
 ความผิดที่มีโทษซึ่งในกฎหมายตราสามดวงนั้นแบ่งออกได้เป็นสองประเภทหลัก ๆ ได้แก่ โทษ
 หลวง และโทษราชฎ์

1.1 โทษหลวง

“โทษหลวง” หมายถึง การกระทำความผิดที่เทียบได้กับปัจจุบันคือ ความผิดที่เป็น “
 อาญาแผ่นดิน” ซึ่งรัฐยอมให้เกิดขึ้นมิได้อันได้แก่ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ ความผิดต่อรัฐ

² พระธรรมสาตรา มาตรา 8 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง,
 ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง, 3 เล่ม,
 (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2529), เล่มที่ 1, น. 25.

ความผิดต่อศาสนา และความผิดที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชน ดังจะ
เห็นได้ในความตอนต้นของพระไอยการอาชญาหลวง ดังนี้³

จะกล่าวลักษณะผู้ต้องอาชญาโทษในพระราชอาชญาหลวงเป็นข้อเลมิต พระราชโองการ
พระราชบัญญัติ
พระราชเสาวนีย์ }
อันแจกจากเอกณะตั้งขมุคคตี่ซึ่งมีคัมภีร์พระธรรมสาตร อันพระมโนสารอาจริย
มะนะสิการะกำหนดนำมาแต่จักระวาฬบรพต โดยมีพระบาฬี่ดังนี้
ราชานตีกุกรรมมุวิรุทธกาโร
สูงกรญจ วิตญจ อวาหรนุโต
เอกญจ โทโส จ ฝุรเสยย นิตรมม
โปราณราเชน นรินท อาณรมม
วีนาสการมม วรราชทญุโจ
แปลเนื้อความว่า วรราชทญุโจ อันว่าบุทคลพระยศต่อพระมหากษัตริย์เจ้าผู้ทรง
พระคุณอันประเสริฐ สูงกรญจ วิตญจ อวาหรนุโต แลประทุศร้ายเบียดบังลอบลัก
ส่วยสัดภักทยาแลพระราชทรัพย์ ราชานตีกุกรรมมุ วิรุทธกาโร เป็นผู้กระทำผิด
ล่วงเกินพระราชอาชญาแห่งพระมหากษัตริย์ราชเจ้า เอกญจโทโส มีกำหนด
โทษแต่สถานหนึ่งถึงแปดสถาน ฝุรเสยย จ นรินท อาณรมม แลผู้ผิดนั้นพึงต้องซึ่ง
พระราชทัณฑ์มีโทษบันคอริบเรือนเป็นต้น โปราณราเชน กิริตติตรมม อันบรม
โปราณราชนรินทกระษัตริย์ทรงบัญญัติให้กระทำแก่ผู้ผิด อันทุจจริตเลมิตพระราช
อาชญา วีนาสการมม แลครุทัณฑ์โทษอันหนักนั้นก็จักให้พินาศแก่ตนต่างต่าง
นิตรมม โดยแท้ เหตุฉะนั้นแลโปราณราชกระษัตริย์แต่ปางก่อน พระองค์ทรงพระ
กรุณาเพื่อจะมีให้มุขมนตรีกะวีชาตแลราชฎรล่วงเกินพระราชอาชญาจึงให้
ตราพระราชบัญญัติ จัดเป็นบทมาตราสาขคตี่มีสืบสืบมาดังนี้

เมื่อพิจารณาข้อความที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า “โทษหลวง” หรือ “พระราชอาชญา
หลวง” นั้น มีฐานะเป็นพระราชสาตรสืบสาขาคตี่มาจากมูลคตี่วิวาท 21 ประการในพระธรรม
สาตร⁴ อันได้แก่ โดยโครงสร้างหลักของพระไอยการอาชญาหลวงนั้นโทษหลักๆ มาจากมูลคตี่ 3
ประการตามที่กล่าวไว้ในพระธรรมศาสตร์คือ มูลคตี่ที่ 2 ลักษณะวิวาทด้วยลักจ้อบังประบัด

³ พระไอยการอาชญาหลวง, บทนำ อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมือง, ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง, 3 เล่ม,
(กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2529), เล่มที่ 2, น. 367-368.

⁴ กฤษฎา บุญยสมิต, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1, น. 5-6.

นี้มี 10 สถาน ๆ หนึ่ง คือให้พันคอริบเรือนริบราชบาทเอาลูกเมียเข้าคนเปน
 ระบาด ทรัพย์สิ่งของเอาเข้าท้องพระคลังจงสิ้น สถานหนึ่งให้ตัดมือตัดเท้าจำ
 ใส่ตรุไว้โดยยัดถากกรรมมัน สถานหนึ่งให้ทวนด้วย

ลวดหนึ่ง } ยก ๑
 ไม้ทวน } ๒
 } ๓ ยก

แล้วประจานจำใส่ตรุไว้เดือนหนึ่ง } สถานหนึ่งให้ไหมจตุระคุณแล้วเอาตัว
 ลงหญ้าช้าง สถานหนึ่งให้ไหมตรีคุณแล้วเอาตัวออกจากราชการ สถานหนึ่งให้
 ไหมทวีคุณแล้วประจาน } วันให้พันโท สถานหนึ่งให้ไหมลาหนึ่งแล้วให้ใช้ของ
 ๆ เขา สถานหนึ่งให้ตัดปากแหวะปากเอามะพร้าวห้าวยัดปาก สถานหนึ่งให้ภาค
 พันไว้ สถานหนึ่งให้กดอุเบกษาไว้ ถ้าแลเสนาบตีมุขมนตริขุนหมื่นพันทนายจำ
 เสมียนผู้ใดมิได้กระทำตามพระราชบัญญัติค่านับนี้ก็ดี ถ้าผู้ใดรู้เห็นเป็นใจด้วย
 ผู้ใด ๆ ซึ่งมีได้กระทำตามพระราชกฤษฎีกานี้ก็ดี แลรู้เห็นมิได้เป็นใจแต่ว่ามีได้เอา
 มาว่ากล่าวพิตโทษก็ดี ท่านว่า

ผู้ขึ้น	เลมิดระวางเลมิด	} ให้ลงราชทัณฑ์เปน	มหันต์	} โทษ คือโทษ	๗
	อำพรจระวางอำพรจ		ปถม		๖
	บังอาจระวางบังอาจ		มัธยม		๕
	กันโฆจระวางกันโฆจ		อวะสาน		๔

สถานแลสถานหนึ่งเป็นลำดับถานโทษอันหนักแลเบาโดยพระราชกฤษฎีกาท่าน
 กล่าวไว้

กล่าวได้ว่า สารสำคัญของพระโอยการอาชญาหลวงเป็นเรื่องการล่วงละเมิดพระราช
 อำนาจต่างๆ ตลอดจนความมั่นคงของรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน หรือ
 เจ้าหน้าที่ของรัฐกับกิจการของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งถือว่าเป็นความผิดร้ายแรง หรือความผิดอาญา
 แผ่นดินที่มีการกำหนดขอบเขตการรับผิดหรือ "ระวางโทษ" ไว้สูง โดยที่ "ระวาง" หมายถึง ขนาด
 โทษ หรือขอบเขตโทษ ซึ่งการกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติ พระราชโองการ และพระราชเสาวนีย์
 จะเข้าข่ายระวางสี่ประการดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ในเบื้องต้นกฎหมายกำหนดการลงโทษไว้สิบสถาน
 เรียงลำดับจากหนักที่สุดไปหาเบาที่สุด ดังนี้

1. พันคอริบเรือน ตลอดจนริบราชบาทร นำลูกเมียมาใช้แรงงานเป็นคนของหลวง
 แล้วนำทรัพย์สินเข้าท้องพระคลัง

2. ตัดมือ ตัดเท้า แล้วจำใส่ตรูไว้ตามยถากรรม
3. ทวน (ตี) ด้วยลวดหนังหรือหวาย เป็นจำนวนตั้งแต่ 1 – 3 ยก⁸ จากนั้นจึงนำไปประจาน แล้วนำตัวไปจำใส่ตรูไว้เป็นเวลาตั้งแต่ 1 – 3 เดือน
4. ปรับไหมสี่เท้า แล้วนำตัวไปใช้แรงงานเกี่ยวหญ้าเลี้ยงช้างหลวง
5. ปรับไหมสามเท้า แล้วให้ออกจากราชการ
6. ปรับไหมสองเท้า แล้วนำตัวไปประจาน 3 วัน หรือ 7 วัน จึงจะพ้นโทษ
7. ปรับไหมหนึ่งเท้า แล้วให้ใช้สิ่งของที่เกิดความเสียหาย
8. ตัดปาก แหวะปาก เอามะพร้าวห้าวยัดปาก
9. ภาควัณฑ์
10. กตอุเบกษา (วางเฉย)¹⁰

พระไอยการอาชญาหลวงกำหนดระวางการกระทำความผิดไว้ 4 ลักษณะคือ ระวางละเมิด (หมายถึง ละเมิดด้วยทกฏหมาย) ระวางอำพราง ระวางบังอาช¹¹ และระวางกรรโชก ให้ลงราชทัณฑ์เป็น 4 ระดับคือ มหันตโทษ ปถมโทษ มัธยมโทษ และอวะสานโทษ และมีการวางโทษไว้

⁷ สถานที่ใช้คุมขังนักใช้คุมขังนักโทษราชอาญาอย่างหนึ่ง คงจะทำเป็นห้องใต้ดิน ในทำนองเดียวกับกรพระใต้ฐานเจดีย์ ตรูหรือคุกใต้ดินนี้ ได้ปรากฏเรื่องราวอยู่ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 39 “จดหมายเหตุวัน วลิต” ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ.2163-2171) ความหมายตามพจนานุกรมคือ ที่ขังคน ตะราง เรือนจำนักโทษ คุก อ้างถึงใน ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2546), น. 432.

⁸ การนับยกของการทวนหรือตีด้วยลวดหนังหรือไม้หวาย มีสองแบบคือ ยกใหญ่ มีจำนวน 30 ที ยกเล็ก มีจำนวน 15 ที

¹⁰ ในที่นี้คือ การแสดงอาการรู้ความผิด แต่ไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการลงโทษ อันจัดเป็นโทษสถานเบาที่สุด ซึ่งต่างจากการภาควัณฑ์ที่เป็นการลงโทษลักษณะหนึ่ง แต่เป็นโทษระดับสั่งสอน อ้างถึงใน วินัย พงษ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สามลดาการพิมพ์, 2549), 51-52.

¹¹ บังอาช มีความหมายว่า “การทำโดยทุจริต” ซึ่งในกฎหมายให้นิยามว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น อ้างถึงใน ภักดีกุล รัตนา, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 5, น. 2.

เป็นชุด ๆ ตั้งแต่โทษชุดแปดสถานถึงโทษชุดสถานหนึ่งเพื่อให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษใช้ดุลยพินิจว่าควรเลือกลงโทษสถานไหนตามลักษณะและพฤติกรรมในการกระทำผิด เช่น¹²

ผู้ใดใจโลภนักมักทำใจใหญ่ใฝ่สูงให้เกินศักดิ์ กระทำให้ล้นพ้นล้ำเหลือบันดาลศักดิ์อันท่านแก้ตนแลมีจำพระราชนิมพระเจ้าอยู่หัว แลถ้อยคำสมควรเจรจาเอามาเจรจาไว้ในระวางราชสัทท แลสิ่งของสมควรประดับเอามาทำเป็นเครื่องประดับตน ท่านว่าผู้นั้นทงองอาจ์ ท่านให้ลงโทษ

๘ สถาน สถานหนึ่ง	ให้บันคอรับเรือน	๑	}	๘
	ให้เอามะพร้าวห้าวัดปาก	๑		
	ให้รับราชบาตรแล้วเอาตัวลงหน้าข้าง	๑		
	ให้ไหมจตุระคุณแล้วเอาตัวออกจากราชการ	๑		
	ให้ไหมทวิคุณ	๑		
	ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง $\left. \begin{matrix} ๕๐ \\ ๒๕ \end{matrix} \right\}$ ที่ใส่ตระไว	๑		
	ให้จำไว้แล้วถอดเสียเป็นไพร่	๑		
	ให้ภาคทัณฑ์ไว้	๑		

ความผิดที่ยกมาข้างต้นเป็นความผิดที่เรียกว่า “ใฝ่สูงเกินศักดิ์” เพราะในสมัยโบราณนั้นทุกคนล้วนมีศักดิ์นาทั้งสิ้น แต่การที่บุคคลใดจะมีศักดิ์สูงหรือต่ำนั้น นอกจากถือเอาชาติกำเนิดเป็นสำคัญแล้ว ยังมียศและตำแหน่งหน้าที่ราชการ ที่สัมพันธ์กับศักดิ์นาที่บุคคลนั้นจะได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์อีกด้วย ดังนั้น การกระทำ “มักทำใจใหญ่ใฝ่สูงให้เกินศักดิ์” และ “กระทำให้ล้นพ้นล้ำเหลือบันดาลศักดิ์” ตลอดจนนำเอาถ้อยคำสมควรมาใช้เป็นราชาศัพท์ และการนำสิ่งของที่มีควรมาใช้เป็นเครื่องประดับตน จึงถือเป็นการ “ทงองอาจ์” ต้องได้รับโทษสถานใดสถานหนึ่งในแปดสถานดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้เป็นดุลยพินิจของตุลาการที่จะพิจารณาว่าผู้กระทำผิดนั้นอยู่ในสถานภาพหรือตำแหน่งใด เช่น ขุนนางชั้นไหน บรรดาศักดิ์เท่าใด หรือของที่นำมาเป็นเครื่องประดับเป็นของสูงระดับไหน ซึ่งเป็นการดูตามความเหมาะสมของการลงโทษเป็นสำคัญ¹³ กล่าวได้ว่า กฎหมายโบราณของไทยมีความยืดหยุ่นในแง่ที่ว่า การจะลงโทษประการใด ๆ นั้น จะต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ประกอบด้วย เช่น การมีความชอบแก่ราชการได้บำเหน็จและบำนาญมาก่อน เป็นต้น¹⁴ ประเด็นนี้จะได้นำเสนอต่อไปข้างหน้าในส่วนที่ว่าด้วยการวางโทษ

นอกจากนี้ ความสำคัญของพระไอยการอาชญาหลวงยังปรากฏในฐานะของบทกำหนดโทษที่เป็นแม่แบบของพระไอยการอื่นๆ ทั้งหมด กล่าวได้ว่า พระไอยการอาชญาหลวงถือ

¹² พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 1 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3, น. 371–372.

¹³ ภักดีกุล รัตนา, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 5, น. 3.

¹⁴ วินัย พงษ์ศรีเพียร, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 10, น. 52.

เป็น “กฎหมายตั้งเมือง” หรือ เป็นการวางแม่บทอันเป็นพื้นฐานสำหรับกฎหมายอื่น ๆ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการตรากฎหมายใดขึ้นมา ก็จะอ้างถึงพระไอยการอาชญาหลวงเสมอ และยังเป็นรากฐานของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อาทิ ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน ความผิดต่อความมั่นคงและความสงบของรัฐ ความผิดต่อพระมหากษัตริย์ ความผิดต่อการปลอมแปลงเอกสารหรือปลอมเงินตรา เป็นต้น¹⁵

ต่อไปผู้เขียนจะนำเสนอการกระทำต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิดในพระไอยการอาชญาหลวงพอสังเขปเพื่อให้ทราบถึงภาพรวมของประเภทโทษในกลุ่มที่เรียกว่าโทษหลวง ดังต่อไปนี้

1.1.1 ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ เช่น

พระเจ้าอยู่หัวมิได้ตรัสใช้ไปราชการสิ่งใดใด แลตนไปมาด้วยกิจการเองก็ดี แลถานะคดีอันพระเจ้าอยู่หัวมิได้ควรจใช้ แลตนว่าพระเจ้าอยู่หัวใช้ก็ดี แลตนไปรุกราชาบาตรข่มเหงไพร่ฟ้าเกษเอาทรัพย์สิ่งของอันใดใดก็ดีแลผู้ใดไปทำทุจริตผิดดังนี้ ผู้ นั้นเข้าในวางรุกราชาบาตรเกินเลย¹⁶

ผู้ใดทะนงองอาจบ้ายาบกลัว เจริจาหยาบข้าต่อพระเจ้าอยู่หัว ประมาทหมิ่นพระราชบัญญัติแลพระบันฑูลพระโองการ ท่านว่าผู้นั้นเลมิดพระราชอาญาพระเจ้าอยู่หัว¹⁷

1.1.2 ความผิดต่อรัฐ เช่น

ราษฎรข้าแผ่นดินชายหญิงไหมอนบมียาบมิกลัวพระราชอาญาพระราชกำหนดกฎหมาย เหนพัสศุขาวของเงินทองของมฤชาติฐิอันมาค้าขายแต่นานาประเทศนอกด้านต่างแดน แลยกลูกสาวยกหลานสาวให้เป็นเมียฝรั่งอังกฤษวิลันดาควา มลายูอันต่างศาสนา แลให้เข้ารีตถืออย่างมฤชาติฐินอกพระศาสนา ท่านว่าผู้นั้น เปนเลี่ยนนามในแผ่นดิน แลมันเอาใจไปแผเผื่อแก่ประจามิตฆ่าศึกศัตรูหมุ่ร้าย ... เหตุว่าพอมันตั้งพีชนหว่านลงเหนือแผ่นดิน จะเปนพีชนผลสืบไป ฝ่ายพอมัน

¹⁵ ภักดีกุล รัตนา, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 5, น. 3.

¹⁶ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 3 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3, น. 372 และจากนี้การอ้างถึงตัวบทกฎหมายตามเชิงอรรถที่ 3 จะกล่าวเฉพาะชื่อตัวบท และมาตราเท่านั้น.

¹⁷ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 7.

ลูกมันจเอากิจการบ้านเมืองไปแจ้งแก่นานาประเทศ ๆ มันรู้แล้วมันจคิดมา
เบียดเบียนพระนครธานีขอบขันทเสมา พระพุทธศาสนาจักพลอยเล้าหมองไป¹⁸

มีพระราชโองการให้เสนาบดีมีตรา }
พระราชสีห์ }
พระคชสีห์ } ไปถึงผู้รั้งเมืองครองเมืองแล
บัวแก้ว }

กรรมการ ด้วยการณรงสงครามแลให้ส่งผู้มีอรรถคดีถ้อยความประการใดไม่รับ
ตราแลรับตราแล้วมิได้บังคับบัญชาที่ดี แลบอกป้องกันขัดผู้คนทรพยสิ่งสิ้นมิได้ส่ง
ตามท้องตราที่ดี แลบังคับบัญชาให้เรียกหาคนมาส่งตามท้องตรา แล้วกลับทำข่ม

เหงชิงเอาคนในท้องตราไว้จำจงโดยดีทำประการใดใดเหนือตรา }
พระราชสีห์ }
พระคชสีห์ }
บัวแก้ว }
ท่านว่าเลมิด¹⁹

แซกพรหมณยวนประเทศฝรังอังกฤษจีนจามวิลันดา จวามลายูกวยชอมพม่า
รามัญเข้ามาสู่โพธิสมภารก็ดี เข้ามาค้าขายทางบกทางเรือก็ดี ให้ชาวพระทวาร
ด่านคอยเจ้าพนักงานตรวจตราดูดีแลร้าย เกบเครื่องสาตราวุธไว้ อย่าให้เที่ยว
เตร่ลอบลักซื้อขายกฤษณาฝางดิบุก ถ้าลูกค้าต้องการสิ่งใดให้บอกแก่ล่าม
พนักงาน ถ้าต่างประเทศลูกค้าจะยatraไปทางบกก็ดี เมื่อสำเภาจะยatraก็ดี ให้
เจ้าพนักงานตรวจตราดูสิ่งของต้องห้ามผู้คนที่ลอบลักข่มขนภาไปนั้น ถ้าเจ้า
พนักงานละเมินเสียให้ลูกค้าพานิชภาเอาผู้คนเข้าแผ่นดินสิ่งของต้องห้ามไปได้
ท่านว่าเจ้าพนักงานชาวด่านคอยทวารเลมิด²⁰

พระเจ้าอยู่หัวห้ามมิให้มุขมนตรีราชินิกุลขุนหมื่นหัวพันทั้งหลาย คบกันเสพ
สุราอย่าเมาสุบผื่นเที่ยวเล่นในกลางคืนแลลอบลักเจรจากดีอันหมิ่นชอบอันผิดจาก
พระราชกฤษฎีกา ถ้าผู้ใดมิฟังพระราชบัญญัติตรัสห้ามดังนี้ ท่านว่าผู้นั้นทรยศ
ขบดต่อแผ่นดิน ... ถ้าผู้สุบผื่นเสพสุราอย่าเมาคบกันกินเล่าเที่ยวเล่นกลางคืน
แลเจรจากดีมีชอบดั่งกล่าวนี้ก่อนทรงพระราชบัญญัติ ท่านไม่เอาโทษแก่ผู้นั้น²¹

ผู้ใดโก่นล้างเล็กครั้งที่ไรนาเรือกสวนนั้น ท่านให้ไปบอกแก่ }
เสนา }
นายรวาง }
นายอากร }

¹⁸ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 13.

¹⁹ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 24.

²⁰ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 37.

²¹ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 43.

กำหนดพื้นที่ให้ไปดูที่เรือกสวนไร่นาอันไกลแสนไกลนั้น ให้รู้ว่ามีมากและน้อย ให้เสนานาย
รวางนายอากรเขียนฎีกาใ้แก่ผู้เล็กรั้งโกนสำใหม่และให้รู้ว่ามีผู้ผู้นั้นอยู่
บ้านนั้น โกนสำเล็กรั้งที่ตำบลนั้นขึ้นใหม่ในปีนั้นไว้เป็นสำคัญ ถ้าแลผู้ใดลักลอบ
โกนสำเล็กรั้งเอาแต่อาพื่อใจตัวเอง มิได้บอกแก่เสนานายรวางนายอากร ฯ
จับได้ก็ตีมีผู้มาฟ้องร้องก็ตี พิจารณาเป็นสัจ ... ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บให้
ฆ่าตีเสีย ให้เอาอากรซึ่งบังไว้แขวน คอประจาน 3 วัน แล้วให้ใหม่จตุรคุณ²²

ผู้ใดมิกลัวพระราชอาญาพระเจ้าอยู่หัว แผลงตราพระราชสีห์ แลแผลงตรา
พระคชสีห์ แลแผลงตราจัดสมภักทั้งสี่ สอดข้อเนื้อความใส่เข้าในท้องตรา แลควัก
แกะรูปตราพระ ^{พระราชสีห์} ^{พระคชสีห์} } แลตราปลอมใช้ตามพระธรรมนูญไปให้กรรมการด้วย
 ^{บัวแก้ว}
กิจการสิ่งใด ๆ ก็ดี พิจารณาเป็นสัจ ท่านว่าผู้นั้นเลมิด²³

1.1.3 ความผิดต่อศาสนา เช่น

ไพร่หลวงงานท่านก็ดี ไพร่อุทิศกละปนาให้เป็นข้าพระก็ดี เรือกสวนไร่นาสำหรับ
สัจพระสัจสงฆก็ดี ท่านให้มีผู้ใดซื้อขาย ถ้าแลไพร่หลวงไพร่อุทิศต้องศุขทุกข
ประการใด แลเรือกสวนไร่นาสัจพระสัจสงฆเกี่ยวค่องอยู่ก็ดี ท่านให้บังคับทูลให้
ทราบ แล้วแต่พระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ถ้าแลผู้ใดเอาไพร่หลวง
ไพร่อุทิศแลเรือกสวนไร่นา อันเป็นสัจพระสัจสงฆไปซื้อไปขายแก่ผู้ใดใดใครใคร
สมคบไต่ซื้อไว้ ท่านว่าผู้นั้นหมิ่นขอบ ให้เอาไพร่หลวงไพร่อุทิศกละปนาแล
เรือกสวนไร่นาสัจพระสัจสงฆคงไว้ในราชการ ส่วนทรัพย์อันไต่ซื้อนั้นให้เรีย
กคืนไว้เป็นหลวง²⁴

1.1.4 ความผิดต่อความสงบสุขของประชาชน เช่น

ผู้ใดแลทำอุก 5 ประการ คือยื้อชักฉลักไล่เกบเอาทรัพย์สินของผู้คนข้างมาเรือแพ
นาวาของท่านมาเป็นอนาประโยชน์ 1 คือรุกรานบาตให้ราษฎรละภุมล้าเนาเยา
เรือนแตกฉานชานเซ่นไป แล้วเกบสิ่งสิ้นบ้านช่องเคหา 1 คือเหนท่านสัญญา
อยู่ณบ้านนอกขอบชนบทแลตนอ้างว่าทรัพย์สินทองอยู่แก่ท่านหาผู้บังคับบัญชา
มิได้ แลเกาะกุมไพร่ฟ้าข้าคนท่านมาข่มเหงโบยตีจำจองลงเอาทรัพย์สินของโดย

²² พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 47.

²³ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 55.

²⁴ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 138.

พลการเอง 1 คือเห็นเขาหมดหน้าพึงใจไปเกาะกุมเอามาเป็นเมียตนโดยพลการเอง 1 คือขัดเคืองท่านว่ามีเป็นสมัขมาพวกพ้องตน แลท่านหาผิดมิได้แลเกาะกุมเอามาจำจองไว้ 1 ถ้าผู้ใดทำอุก 5 ประการดังนี้ แลผิดด้วยประการใดประการหนึ่ง ท่านให้ลงโทษ 6 สถาน²⁵

ผู้ใดรุกรากรรโชกราษฎร แลตรัสถามตน ๆ อำพรางพระเจ้าอยู่หัว มิได้กราบทูลตามสัจตามจริงก็ดี แลทูลป้องกันปกปิดผู้ไปกันโชกไว้ก็ดี ท่านว่าผู้นั้นอำพราง แลต้องในรวางอำพราง²⁶

ผู้ใดพระเจ้าอยู่หัวมตุงมตาดั้งแด่งให้เป็นขุนมนุนายเป็น หมื่นหัวพันขึ้นถึงราชินิกุนขุนผู้ใหญ่ เป็นนายบ้านนายอำเภอให้กินเมืองเป็นสามันตราชอันอุดมด้วยบุญแลยศศักดิ์สมบัติ พระเจ้าอยู่หัวตั้งแด่งพระเจ้าอยู่หัวตรัสสั่งประการใดก็ให้กระทำตาม ผู้นั้นมิพึงมิทำตาม แลให้เรียกสวนสาอากรไร่นาสมภักสอรหัวป่าค่าที่เชิงเรือน้ำลหารตระหลาดขนอนทั้งปวงนอกขนบทำเนียมพิกัตอัตราเกินสูงขึ้นกว่าบาญชีท่านตั้งไว้ คิดข้อขายเอาเงินราษฎรไพร่พลเมืองท่านเป็นอนาประโยชน์แก่ตน แลท่านรู้ด้วยประการใด ๆ ถ้าพิจารณาเป็นสัจ ให้เรียกเอาเงินที่มันเรียกมานั้น แขนวคอประจานแล้วให้คืนให้ราษฎรจงถ้วนแล้วให้ลงโทษ 6 สถาน²⁷

ไพร่ฟ้าอันอาไศรยอยู่ในเสมาอาณาเขตจังหวัดเมืองใหญ่เมืองน้อยในถิ่นถานบ้านนอกขอบชนบทท่านให้เขาอยู่สุขเย็นใจเขา ท่านมิให้อุกอาจแก่เขาเลย แม้ผู้ใดทำอุกอาจแก่เขา แลทงศักดิ์ว่าตนมียศศักดิ์ เห็นว่าเขาจะมีใส่กลวเขาผิดเอาเขามาจำไว้ แลบริษาดเอาสิ่งสิ้นข้าคนเขาก็ดี เห็นเขาว่าเขาเป็นสมัขมาอาไศรยเขาใช่ประหิดประงอนตน ๆ รุกรราชเอาเขาใส่สังขลิกะบัญญัติขอรจำไว้ด้วยแรงตนเองก็ดี อนึ่ง ว่าท่านผิดถูกถูกเมียตน ๆ บมิจับได้แต่ได้ยินคำผู้บอกเล่าก็เอาพี่น้องลูกหลานข้าคนเพื่อนฝูงตนไปรุกรราชเอาเขามาทำเป็นสาห์ศักดิ์ อนึ่งสิ่งสิ้นนี้ตนมิอยู่แก่ท่าน ตนไปยื้อชักผลักเอาท่านด้วยแรงตน ชิงเอาสิ่งสิ้นท่านมาเป็นสิ่งสิ้นตนก็ดี ท่านให้ลงโทษ 6 สถาน²⁸

²⁵ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 14.

²⁶ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 16.

²⁷ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 30.

²⁸ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 32.

ผู้ใดทงศักดิ์สำเนาเหนเมียท่านเหนลูกสาวท่าน เอาพักพวกไปยื้อชักเอามาเปนมียกั๊ตเป็นข้าคนกั๊ต แลทำทราจารย์ให้เขาเสียตัวกั๊ต เข้าในรวางอุกอาจารย์รราชชมเหงท่าน ๆ ให้ลงโทษในข้อเลมิด 6 สถาน²⁹

ทวยราชฎรผู้ใดใด แลมีบันดาศักดิ์แลหาบันดาศักดิ์มิได้กั๊ต อันต้องกรรโชกบริบราชบาตเอาทรัพย์สิ่งสิ้น แลต้องยื้อชักเอาข้าคนบ่าวไพร่ตนไปทุดองดีด้าจำจงใส่ชื่อคาไซ่ตรวน แลตนทำด้วยบ้างกั๊ต แลต้องโจรปล้นโจรตีโจรสตมลักข้าคน พันแทงโคกระบือแลลอบลักพันแทงบ้างกั๊ต แลข้าหนีนี้มรรคกั๊ตด้าไพร่หนีนาย แลพินาศกันด้วยประการใดกั๊ต ท่านให้มาว่ากล่าวร้องฟ้องณะโรงงานตามกระบิเมือง อย่าให้ตีด้าจุดคร่าเอาโดยกำลังเองคักอันเลย ถ้าผู้ใดมิได้กระทำตามพระราชกฤษฎีกานี้ ให้ไหมโดยขนาด³⁰

แต่นี้สืบไปเมื่อน้ำ อย่าให้ผู้ต้องกันโชกไปบริบราชบาตเอาทรัพย์สิ่งสิ้นมันผู้กรรโชกตนก่อน อนึ่งมีผู้ยื้อชักบ่าวไพร่ข้าไทลูกเมียตนไปมัดดองจำจงชมเหงเอาเงินทองสิ่งใดใด ก็อย่าให้ไปยื้อชักทำตอบทแทน ให้เอามาว่ากล่าวแก่สุภาจ่าเมืองตามตระทรวง ถ้ามันฉกลักข้างม้าโคกระบือผู้คนสิ่งใดๆ ก็ให้มาร้องฟ้องว่ากล่าวยังโรงงาน อย่าให้ผู้ต้องฉกลักนั้นไปฉกลักตอบทแทนเลยแลคตัพพันแทงดีด้ากัน ข้าหนีเจ้าไพร่หนีนายนี้ยืมของแลมรรคหย่าร้างปันทรัพย์สิ่งของกันกั๊ต ท่านให้ร้องฟ้องว่ากล่าวแลทำหนังสือร้องเรียนตามกรม ให้กระลาการพิจารณาตามตระทรวง ถ้าผู้ใดมิได้ทำตามพระราชบัญญัติ ขึ้นกระทำเอาโดยใจเองดังนี้ ท่านให้ไหมโดยบันดาศักดิ์³¹

สำหรับโทษหลวงที่ปรากฏในพระไอยการฉบับอื่น ๆ ยังมีอีกมาก เช่น ในพระอัยการกบฏศึก ซึ่งเป็นเรื่องการกระทำความผิดต่อความมั่นคงของพระมหากษัตริย์โดยตรง และการกระทำความผิดต่อการสงคราม เช่น หนีทัพ ททรศต่อชาติ และโทษหลวงที่เป็นความผิดส่วนใหญ่ในพระไอยการลักษณะโจร หรือโทษหลวงในความผิดฐานทำกฤตยามนต์ วางยาพิษผู้อื่นถึงแก่ความตาย ในพระไอยการเบตเสรจ

²⁹ พระไอยการอาชญาลวง มาตรา 49.

³⁰ พระไอยการอาชญาลวง มาตรา 97.

³¹ พระไอยการอาชญาลวง มาตรา 102.

1.2 โทษราชฎ์

“โทษราชฎ์” หมายถึง ความผิดที่ปรากฏตามมูลคดีต่าง ๆ นอกเหนือจากมูลคดีทั้งสามประการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยจะเป็นข้อพิพาทระหว่างปัจเจกชนกับปัจเจกชน อันปรากฏอยู่ในพระไอยการต่าง ๆ ในกฎหมายตราสามดวง เช่น พระไอยการลักษณะผิดเมีย พระไอยการลักษณะมรดก พระไอยการลักษณะกัณฑ์นี้ พระไอยการทาส พระไอยการเบ็ดเสร็จ เป็นต้น

ผู้เขียนได้วิเคราะห์เนื้อหาพระไอยการอาชญาราชฎ์มานำเสนอเพื่อให้เห็นถึงลักษณะการกำหนดโทษในกลุ่มความผิดที่เรียกว่าโทษราชฎ์พอสังเขป กล่าวคือ³²

1.2.1 ความผิดต่อร่างกาย เกียรติยศชื่อเสียง และเสรีภาพ

ปรากฏมากที่สุดถึง 12 มาตรา และเป็นการกระทำผิดที่จัดเป็นโทษลักษณะนี้ส่วนใหญ่มีตั้งแต่การใช้กำลังบังคับ ช่มชู้ จ้องจำให้เสียเสรีภาพ ไปจนถึงการทำร้ายร่างกาย เช่น

ข้าพเจ้านี้เจ้ากัณฑ์ถือสินทรัพย์ติดพันกัน หนีไปช่มชู้ชอนอยู่แห่งใด ๆ เจ้านี้เจ้าข้าไปภบปะเข้า ท่านหมี่ให้เกาะกุมเอาเอง ท่านให้อายัดไว้แก่นายบ้านร้อยแขวงกรมการแล้วให้มีโจนฎีกาไปเรียกเอา ถ้าหาผู้รับอายัดไม่ ให้ส่งยังแขวงแลแพ่งให้ตราคำมันไว้ จึงให้หาความกันโดยตระทรวง ถ้าภบมันที่กลางทางให้ตามถึงที่อยู่จึงเอาตัวมันไปอายัดไว้ที่นั่น ถ้ามันหมี่บอกให้ภบมายังพระสุภาวดี ให้ตราคำมันไว้เป็นค่านับ ถ้าเจ้านี้เจ้าข้าหมี่ได้บอกแก่ร้อยแขวงแลสุภาจำเมือง แลบังอาจยื้อชักเอามันไปจำจองไว้ณะบ้านเรือนโดยพลการเอง ท่านว่าเลมิด ให้ไหมโดยยศดาศักดิ์³³

ผู้ใดบังอาจสามหาว่าซึ่งเคียดจะพันจะแทงจะตีท่าน แลจะพันแทงท่านนั้นหมี่ได้ขัดใจตนไปพันกล้วยพันอ้อยแลผลพฤษฯ แลพันรั้วเรือนทลายเรือน เอาไม้ค้อนก่อนดินทั้งขวางทุ้มขัดเรือนท่าน ท่านว่าผู้นั้นคือคนร้าย ให้ไหมโดยทำแก่ท่านเป็นสินไหมกึ่งเป็นพิไยกึ่ง แล้วให้ไหมเป็นข้อเลมิดลาหนึ่งโดยยศดาศักดิ์เป็นพิไยหลวง เพราะท่านหมี่ให้มีคนร้ายในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว³⁴

³² จักรฤทธิ อุทโธ, “พระไอยการอาชญาราชฎ์” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องกฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 28 กรกฎาคม 2548, น. 4.

³³ พระไอยการอาชญาราชฎ์ มาตรา 1.

³⁴ พระไอยการอาชญาราชฎ์ มาตรา 7.

ผู้ใดปองร้ายท่านทำท่านหนีได้ จ้างคนอื่นให้ไปทำร้ายท่านด้วยประการสิ่งใด ๆ ก็ดี ท่านหนีตายแต่ว่าลำบากมีปากแผลเสียโฉม ท่านให้ใหม่เท่าตายด้วยศักดิ์เหล็ก³⁵

1.2.2 ความผิดต่อทรัพย์สิน

ความผิดต่อทรัพย์สิน มีทั้งการกระทำที่ทำให้ทรัพย์สินได้รับความเสียหาย เช่น

ช้างม้าโคกระบือเรือเกวียนแลสิ่งของอันใด ๆ หายไป แลदनภช้างม้าโคกระบือสิ่งของ ๆ ตนในที่ดินหนีได้อายัดไว้ แลदनยื้อชักจับกุมเขนเอาไปไว้ณบ้านเรือนเอง แล้วจึงเอาไปอายัดแก่ตระลาการจึงทำหนังสือฟ้องท่านว่าผู้นั้นเลมิด ให้ใหม่โดยบันดาศักดิ์เป็นพิไนยหลวง³⁶

ฝูงทวยราษฎร์ทั้งหลาย ตีดาเยื้อชักผลักไล่กัน สิ่งสิ้นพรัดพรายตกหาย แลมาร้องฟ้อง ท่านให้พระสุภาวดีพิจารณาดู ถ้าสินนั้นตกหาย จึงให้ผู้เยื้อชักใช้กึ่งหนึ่ง ถ้าสินที่หายนั้นน้อยมันว่าหายมาก ท่านให้พิจารณาจงต้องแท้ ได้เท่าใดให้เสียกึ่งหนึ่ง ถ้ามันหาสินหนีได้มันแกลังกล่าวเท็จ มันมักได้เท่าใดให้มันเสียเท่านั้น ถ้าตกหายหาหลักสำคัญหนีได้ จว่าดังหญ่หนีได้เลย³⁷

1.2.3 ความผิดอันเกิดจากการงดเว้นการกระทำของผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ เช่น

ทวยราษฎร์ฟ้องร้องทุกขว่าผู้ใหญ่ข่มเหงผู้น้อย ถ้าตีตองจำจองจ้อประบัตเอาพัสดุดทองเงิน แลข่มเหงด้วยประการใด ๆ ก็ดี ให้รับทุกขรับฟ้องของมัน ให้ว่ากล่าวให้แก้มัน ถ้าผู้รับฟ้องหนีรับฟ้องร้องทุกขของมัน ท่านว่าผู้รับฟ้องเลมิด ให้ใหม่โดยยศถาศักดิ์เป็นพิไนยหลวง³⁸

ผู้พิจารณาความในกรมใด ๆ กรมนั้น ๆ พิจารณาความหนีเลียด แลพิจารณาไม่ต้องคำหาคำให้การ แลพิจารณาความเหลือขาดผิดสำนวน คู่ความติดใจทะเลาทั่วถึง ผู้พิจารณาหนีรับ ว่าหนีเป็นทะเลา เมื่อเอามาพิจารณาพิพากษาได้ความว่า คู่ความทะเลาทั่วถึงนั้นชอบ ให้ใหม่ผู้พิจารณาซึ่งหนีรับทะเลาเช่นนั้น เป็นข้อเลมิดโดยยศถาศักดิ์³⁹

³⁵ พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 18.

³⁶ พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 2.

³⁷ พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 17.

³⁸ พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 5.

³⁹ พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 16.

1.2.4 การยกเว้นโทษ

การยกเว้นโทษ ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งในพระไอยการอาชญาวิธีทั้งนี้เมื่อพิจารณามาตรา 3 และมาตรา 13 จะพบว่ามีข้อความกำหนดว่าการกระทำบางอย่างอาจถือได้ว่าไม่มีความผิด ดังนี้

ยี่อชักเกะกุ่มผู้คนไปถึงบ้านเรือนถึงกลางทาง แลปล่อยผู้คนนั้นมา ท่านว่าอย่าเอาเป็นอาชญาเลย เพราะว่ากลัวอาญาจึงปล่อยมา ถ้ายี่อชักเกะกุ่มไปถึงบ้านถึงเรือนแล้วจำไว้ ให้มีนายประกันก็ดี คุมไว้ก็ดี ท่านให้เอาเป็นอาชญา⁴⁰ ข้าหนีเจ้า ๆ ข้าไปตามภบเข้าเอาตัวข้าใส่สังกะลิกะบันซอน⁴¹ มาส่งให้แก่กระลาการก็ดี เขาเอาไว้ใช้สอยก็ดี ท่านว่าจเขาเจ้าเงินนั้นเป็นอาชญาหนีได้⁴²

⁴⁰ พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 3.

⁴¹ สังขลิกบัญญัติ หมายถึง โชตรวน.

⁴² พระไอยการอาชญาวิธี มาตรา 13.

แผนภูมิแสดงสาขาคดีจากมูลคดีวิวาท 29 ประการ (13 หมวด)

-
๑. พระอัยการลักษณะกัณฑ์
 ๒. พระอัยการลักษณะอาชญาหลวง (รวมพระอัยการลักษณะอาชญาราช)
 ๓. พระอัยการลักษณะมรดก
 ๔. พระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ
 ๕. พระอัยการลักษณะโจร
 ๖. พระอัยการทนาย
 ๗. พระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน
 ๘. พระอัยการลักษณะผัวเมีย
 ๙. พระอัยการลักษณะกระบดศึก
 ๑๐. พระอัยการลักษณะลักพาตัวผู้คนทนาย
 ๑๑. พระอัยการพรมศักดิ์ (รวมลักษณะกรมศักดิ์ (ทัณฑ์) ซึ่งเป็นมูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการไว้ด้วย
 ๑๒. พระอัยการลักษณะบ้านผณก
 ๑๓. พระอัยการลักษณะอุทธร

เห็นได้ว่า พระอัยการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นกลุ่มกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนความเกี่ยวพันระหว่างบุคคล ซึ่งประกอบด้วยการกระทำที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดมีโทษหลวงหรือโทษราชฎีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น⁴³

2. การวางโทษ

ดังที่ได้กล่าวไปในตอนต้นแล้วว่า มาตรการในการลงทัณฑ์ตามมูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ ประการที่ 9 ได้แก่ การกำหนดโทษและการวางโทษ ในที่นี้จะกล่าวถึงการวางโทษซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นรูปธรรมสืบเนื่องจากการกำหนดโทษที่กล่าวมาแล้วในส่วนแรก ดังจะเห็นได้ว่าในเบื้องต้นพระอัยการอาชญาหลวงกำหนดการลงโทษไว้ 10 สถาน โดยเรียงลำดับตั้งแต่หนักที่สุด (พันคอริบเรือน) ไปจนถึงเบาที่สุด (กดยุเบกษา) แม้ว่าจะมีข้อความว่า "...โทษทั้งนี้แล้วแต่

⁴³ กฤษฎา บุญยสมิต, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1, น. 53.

พระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ...”⁴⁴ อันแสดงให้เห็นว่าการลงโทษโดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็นมหันตโทษนั้น การวางโทษให้เป็นไปตามพระบรมราชวินิจฉัย แต่ในทางปฏิบัติก็เปิดโอกาสให้ใช้ดุลยพินิจไตร่ตรองความเหมาะสมในการวางโทษแก่บุคคลนั้น ๆ ซึ่งมีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สถานภาพของผู้กระทำความผิด ลักษณะและความรุนแรงของความผิด เป็นต้น

จากการศึกษาพระไอยการอาชญาหลวงทำให้ทราบว่าผู้พิจารณาคดีต้องให้ความสำคัญกับสถานภาพของผู้กระทำความผิด ว่าบุคคลนั้นมีศักดิ์นาเท่าใด หรือเป็นบุคคลที่กระทำความผิดประโยชน์แก่ทางราชการหรือไม่ เพราะทั้งศักดิ์นาและการกระทำอันเป็นคุณประโยชน์เหล่านั้นล้วนมีผลต่อการวางโทษทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

อนึ่งแต่นา ๑๐๐๐๐ ลงมาถึงนา ๒๐๐ ถ้ายังเป็นพาล⁴⁵ ยังพึงฝึกสอนแลผิดด้วยการเลมิดพระราชอาชญาแต่ทีหนึ่ง พึงให้ทรงพระกรุณาภาคทัณฑ์ไว้ ถ้าเป็นไพร่มาเป็นหมื่นพันจำเสมีयरแม่นผิด ท่านให้ภาคทัณฑ์ไว้ครั้งหนึ่งสองครั้ง ถ้าขุนหมื่นพันจำเสมีयरมาเป็นขุนนางผู้ใหญ่ผิดในราชการมิให้ภาคทัณฑ์เลย ถ้าเป็นไพร่ครั้งบุญให้ได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ทีเดียวแม่นผิดด้วยราชการ ท่านให้ภาคทัณฑ์ไว้ก่อน เพราะว่าแต่ก่อนยังหาภาคทัณฑ์มิได้ ถ้าเป็นโทษ ๓ ประการคือ

ผิดเมียท่าน เป็นโจร พันทาง	}
----------------------------------	---

ท่านมิให้ภาคทัณฑ์ไว้เลย⁴⁶

ผู้มีบันดาศักดิ์แต่หัวปากขึ้นไป ผู้ใดต้องรับพระราชอาชญาอันใดใด นอกจากการกระบดประทุษร้ายพระเจ้าอยู่หัว ท่านให้ลงโทษใหม่ ๔ สถานสถานหนึ่ง

คือ	ให้ใหม่ลาหนึ่ง	}	๔
	ให้ใหม่ทวิคุณ		
	ให้ใหม่ตรีคุณ		
	ให้ใหม่จตุรคุณ		

ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ หมิให้เอาสินไหมพิไณย ท่านให้เอาสินไหมนั้นตั้งทวนด้วยลวดหนังโดยกำลังสินไหมนั้น ถ้าแลผู้ต้องพระราชอาชญานั้นมีบำเหนดบ้านานแก่ราชการแผ่นดิน ท่านให้จำใส่คาไว้กว่าจถวน โทษทวนด้วยลวดหนัง ๑๐ ที ท่านให้ใส่คาไว้ ๑๐ วัน ถ้าทวนด้วยลวดหนังมากเท่าใด ก็ให้ใส่คาทวีขึ้นเท่าลวดหนังนั้นอย่าให้ลด โทษบันดาจะใส่คาก็ดี จะทวนด้วยลวดหนังก็ดี ผู้ต้องรับพระราชอาชญานั้นจะขอไถ่โทษจำโทษทวน ก็ให้เอาชื่อผู้นั้นขึ้นกราบ

⁴⁴ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 10.

⁴⁵ ในที่นี้หมายถึง ยังเยาว์ หรือยังเป็นผู้อ่อนวัยอยู่.

⁴⁶ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 10.

บังคับพูลให้ชราบ ทั้งนี้แล้วแต่สมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัวจรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ⁴⁷

แลลักษณะบำเหนดนั้นมี ๕ ประการ คือผู้ใดไปการณรงศ์สงครามได้รับกับฆ่าศึกได้ชนช้างมีไชยชนะแก่ศัตรู ก็เป็นบำเหนดประการ ๑ ผู้ใดเอา สมักภักพวกมาอาษาเมื่อการศึกษา สูเสียชีวิตเราไชยชนะแก่ศัตรู ก็เป็นบำเหนดประการ ๑ คือศัตรูหมู่ร้ายมาปล้นบ้านปล้นเมือง และมีผู้อดอาษาเอาพระนครไว้ हमิให้เสียแก่ฆ่าศึก ก็เป็นบำเหนดประการ ๑ คือผู้บำรุงพระราชทรัพย์ในท้องพระคลังให้มั่งคั่งบริบูรณ์โดยประเพณีธรรมแล हमิให้เคื่องไจราชฎ ก็เป็นบำเหนดประการ ๑ คือผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีชอบตามประเพณีโดยสัจโดยธรรม हमิให้ราชฎได้ความเดือดร้อนก็เป็นบำเหนดประการ ๑ ถ้าแลผู้มีบำเหนดในแผ่นดิน ๕ ประการนี้มีโทษเป็นประการใด ๆ ก็ให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวงดไว้ก่อน ถ้าโทษถึงตายนอกกว่ากระบดต่อพระเจ้าแผ่นดินก็ควรให้ทวนแลริบราชบาด ถ้าโทษถึงริบราชบาดแลทวนก็ควรให้ปรับไหม ถ้าโทษถึงปรับไหมก็ควรให้ภาคทัณฑ์ไว้ แลท่านให้ผ่อนหย่อนโทษไว้ดังนี้ เพราะว่าผู้มีบำเหนดนั้นมีคุณแก่แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว⁴⁸

จากตัวบทกฎหมายที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับการวางโทษในกฎหมายตราสามดวง กล่าวคือ นอกจากการวางโทษจะสอดคล้องไปในทางเดียวกับการกำหนดโทษที่กล่าวมาถึงก่อนหน้านี้อย่างแล้ว สถานภาพทางสังคมของผู้กระทำความผิดก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มิพาทในการวางโทษ ในกรณีแรกเกี่ยวกับการภาคทัณฑ์ กล่าวคือ จากข้อความที่กล่าวว่าหากผู้กระทำความผิดเป็นข้าราชการ (บรรดาศักดิ์ระหว่าง 10000 ถึง 200) หรือยังเป็นผู้อ่อนวัยซึ่งสามารถว่ากล่าวตักเตือนได้ ก็ให้ลงโทษด้วยการภาคทัณฑ์ไว้เป็นเบื้องต้น นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดรายละเอียดถึง “ภูมิหลัง” หรือที่มาของข้าราชการเหล่านั้นว่า หากเป็นบุคคลผู้นั้นมิได้เกิดในตระกูลข้าราชการซึ่งมักจะได้ทำราชการสืบตำแหน่งกันตามสายโลหิต แต่ทำความดีความชอบจนได้เลื่อนฐานะขึ้นเป็นข้าราชการลำดับชั้นต่าง ๆ กฎหมายก็ยอมให้ภาคทัณฑ์ไว้ด้วยเช่นกัน ดังข้อความว่า “ถ้าเป็นไพร่ครั้งบุญให้ได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ทีเดียวมันผิดด้วยราชการ ท่านให้ภาคทัณฑ์ไว้ก่อน เพราะว่าแต่ก่อนยังหาภาคทัณฑ์มิได้”

ในทางตรงกันข้ามกฎหมายกลับไม่ยอมให้มีการภาคทัณฑ์สำหรับข้าราชการที่มีการเลื่อนยศตำแหน่งตามลำดับอยู่แล้ว ตลอดจนความผิดอาญาแผ่นดินที่รุนแรงและส่งผลกระทบต่อ

⁴⁷ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 60.

⁴⁸ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 144.

ความเป็นอยู่อันสงบสุขของประชาชน ได้แก่ การผัดประเพณี การเป็นโจร และการทำร้ายร่างกายผู้อื่น

นอกจากนี้ข้าราชการยังอาจได้รับพระมหากรุณาธิคุณเปลี่ยนโทษปรับสินไหมและพิไนยไปเป็นการลงโทษทวนด้วยลวดหนังตามจำนวนสินไหมและพิไนยที่จะต้องจ่ายก็เป็นได้ อนึ่ง หากข้าราชการผู้นั้นเป็นผู้กระทำคุณประโยชน์แก่ทางราชการก็อาจได้รับการพิจารณาเปลี่ยนการลงโทษทางร่างกายไปเป็นการใส่ชื่อค้ำอันเป็นการลงโทษที่มีระดับความรุนแรงน้อยกว่าการทวนด้วยลวดหนัง ดังเกณฑ์ที่ว่า หากต้องถูกทวนด้วยลวดหนัง 10 ที ให้ใส่ค้ำไว้ 10 วัน เป็นต้น กรณีเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในกฎหมายไทยโบราณที่อาจเปรียบเทียบกับกรณีการไต่โทษที่ปรากฏอยู่ในส่วนอื่น ๆ ของกฎหมายตราสามดวงอีกด้วย⁴⁹ อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ดังกล่าวมิได้ครอบคลุมไปถึงโทษการเป็นกบฏแต่อย่างใด

หลักเกณฑ์อีกประการหนึ่งที่นำมาพิจารณาประกอบกับสถานภาพของบุคคล ก็คือ “บำเหน็ด” ต่อทางราชการ ซึ่งจากข้อความที่ยกมาข้างต้นสามารถสรุปเกณฑ์การกำหนดบำเหน็ดทั้ง 5 ประการได้ดังต่อไปนี้

1. บุคคลผู้ไปราชการสงครามและสามารถรบจนได้ชัยชนะเหนือข้าศึก
2. บุคคลผู้ขออาสาทำการสงคราม สู้รบจนเสียชีวิตและได้ชัยชนะ
3. บุคคลผู้เสนอตัวป้องกันพระนครในยามมีข้าศึกมาประชิด และสามารถปกป้องพระนครไว้ได้
4. บุคคลผู้บำรุงท้องพระคลังให้บริบูรณ์ตามกฎหมายเกณฑ์ที่เป็นธรรม⁵⁰ ขณะเดียวกันก็ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาราษฎร
5. บุคคลผู้พิจารณาดีตามความเป็นจริง ยึดถือความสัตย์และธรรมะเป็นหลัก ไม่ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน

ทั้งนี้กฎหมายกำหนดว่าหากบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์แก่ทางราชการหากต้องโทษหนักถึงตาย (ยกเว้นโทษเป็นกบฏ) ก็ให้ลดลงมาเหลือโทษทวนและริบราชบาตร หากต้องโทษริบราชบาตรและทวน ก็ให้ลดเหลือโทษปรับไหม และหากต้องโทษปรับไหมก็ให้ลงโทษด้วยการภาคทัณฑ์ไว้ก่อน

การวางโทษในกฎหมายตราสามดวงนอกจากจะเป็นไปโดยสอดคล้องกับการกำหนดโทษเป็นระวางต่าง ๆ และชุดการลงโทษเป็นสถานต่าง ๆ แล้ว กฎหมายยังเปิดโอกาสให้ผู้พิจารณา

⁴⁹ วินัย พงษ์ศรีเพียร, อ้างแล้ว เจริญวรรคที่ 10, น. 52.

⁵⁰ ในที่นี้น่าจะหมายถึง บรรดาผู้มีหน้าที่จัดเก็บผลประโยชน์ต่าง ๆ (อาทิ ส่วย ภาษีอากร ฯลฯ) ให้กับรัฐ.

ให้ดูลยพินิจในการวางโทษโดยเฉพาะโทษในชุดแปดสถานเรื่อยมา แต่หากพิจารณาโทษที่กำหนดให้ลงสถานเดียวซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อยจะเห็นได้ว่าเป็นความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ต้องลงโทษอย่างชัดเจน เช่น

ขุนมนนายผู้ได้ว่าปาวไพรกระทำราชการพระเจ้าอยู่หัวผิดด้วยประการใดใดก็ดี ให้เอามารวากล่าวพิศทุล ถ้าแลขุนมนนายหนีได้เอามารวากล่าวพิศทุลให้ทราบ ท่านว่าสมเลด้วยปาวไพร ให้ไหมไถ่ต้นคอรานหนึ่งตามบันดาศักดิ์ ถ้ามีหลายจำ ให้ถอดเสียจากราชการ⁵¹

ทวยราษฎรบังอาจลบสารบาญชีชื่อคนแลเสียดบาญชีเข้าหีบก็ตี แผลงสารกรม ทันกูเงินขายคนผลัดเรือนเงินก็ตี แผลงสำนวนข้อความเติมเสียเสียดกรมใหม่ไว้ แทนก็ตี ท่านว่าผู้ร้ายบังอาจ ให้ลงโทษตัดนิ้วมือเสียสองนิ้วคุมข้อ อย่าให้กุม ดินสอได้ ถ้าจะไถ่โทษตัดนิ้วมือให้ไถ่นิ้วละ 150000 ให้เอาเบี้ยแสนหลวงจับเข้า ท้องพระคลัง⁵²

3. วิธีการลงโทษในกฎหมายตราสามดวง

ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 บทบัญญัติทั่วไปลักษณะ 1 บทบัญญัติที่ใช้แก่ ความผิดทั่วไป หมวด 3 โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย ส่วนที่ 1 โทษ

มาตรา 18 บัญญัติว่า “โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังต่อไปนี้

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. กักขัง
4. ปรับ
5. ริบทรัพย์สิน

มาตรา 19 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษประหารชีวิต ให้ดำเนินการด้วยวิธีฉีดยาหรือสาร พิษให้ตาย

หลักเกณฑ์และวิธีการประหารชีวิต ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

⁵¹ พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 88.

⁵² พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 90.

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ภาค1 ว่าด้วยข้อบังคับต่างๆ หมวดที่ 3 ว่าด้วย
อาญาและการลงอาญา

มาตรา 12 บัญญัติว่า “อาญาสำหรับลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ท่านกำหนดไว้
เป็นหกสถานดังนี้

สถานหนึ่ง ให้ประหารชีวิต

สถานหนึ่ง ให้จำคุก

สถานหนึ่ง ให้ปรับ

สถานหนึ่ง ให้อยู่ภายในเขตต์อันมีกำหนด

สถานหนึ่ง ให้ริบทรัพย์

สถานหนึ่ง ให้เรียกประกันทานบน”

มาตรา 13 บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องคำพิพากษาให้ลงอาญาประหารชีวิต ท่านให้เอามัน
ไปตัดศีรษะเสีย”

ประเภทของโทษเท่าที่ปรากฏพบในกฎหมายตราสามดวงนั้น จำแนกออกเป็น 6
วิธีการโดยในสมัยก่อน เรียกการลงโทษว่า “การลงพระราชอาญา” ดังต่อไปนี้

3.1 โทษที่ลงต่อชีวิต

3.1.1 ประหารชีวิตเฉพาะตัวผู้กระทำความผิด

การประหารชีวิตเฉพาะตัวผู้กระทำความผิด จะเป็นการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียวไม่รวมถึงลูกเมียญาติพี่น้องมาร่วมรับโทษด้วย⁵³ ตัวอย่างเช่นในพระไอยการฝ่าฝืน ข้อ 16 กำหนดว่า หญิงใดนอกใจผัวโดยมีชู้ แล้วชายชู้ตีฟันแทงผัวตาย กฎหมายให้ฆ่าชายชู้และหญิงนั้นให้ตายตกตามกันไป

3.1.3 ประหารชีวิตเจ็ดชั่วโคตร

การประหารชีวิตเจ็ดชั่วโคตรหรือประหารทั้งโคตร เป็นการลงโทษประหารชีวิตที่นอกจากตัวผู้กระทำความผิดแล้วยังต้องประหารชีวิตผู้ที่เป็นญาติชั้นบุพการีขึ้นไปสามชั้นคือชั้นแรก ได้แก่ บิดา มารดา ชั้นที่สองได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ชั้นที่สามได้แก่ ปู่ทวด ย่าทวด ตาทวด ยายทวด และประหารชีวิตญาติลำดับชั้นผู้กระทำความผิดลงไปสามชั้นด้วยกันคือ ชั้นแรก คือ บุตร ชั้น

⁵³กฎหมายโบราณ มาตรา 20, 23, 24, 25, 26, 30, 33, 40, 41, 42, 53, 58, 66, 67, 69, 70, 72, 76, 77, 78, 79, 81, 102, 112, 113, 120, 123, 129, 132, 137, 144, 175.

พระธรรมนูญ มาตรา 46.

พระไอยการบ้านฉแนก มาตรา 1.

พระไอยการลักษณะตระลาการ มาตรา 53.

พระไอยการลักษณะฝ่าฝืน มาตรา 12, 14, 16, 92.

พระไอยการลักษณะทนาย มาตรา 53, 104.

พระไอยการลักภาลูกเมียผู้คนท่น มาตรา 25.

พระไอยการเบดเสรจ มาตรา 156, 157, 159, 163, 164, 166, 171.

พระไอยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน มาตรา 4, 7, 20, 3.

พระไอยการลักษณะโจร มาตรา 47, 48, 49, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 88, 90, 61.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 2, 3, 4, 10, 11, 29, 55, 59, 65, 68, 69, 74, 87, 123, 129.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 2, 9, 13, 16, 17, 18, 19, 34, 35, 40, 42, 43, 44, 45.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 2, 9, 13, 16, 17, 18, 19, 34, 35, 40, 42, 43, 44, 45.

ที่สอง คือหลาน ชั้นที่สาม คือ แหลน โดยทั้งนี้รวมทั้งตัวผู้ที่กระทำความผิดด้วย เป็นทั้งสิ้นเจ็ดชั้นด้วยกัน

ส่วนการประหารทั้งโคตรคืออาจมีญาติชั้นบุพการีหรือญาติชั้นผู้กระทำความผิดลงไป อาจมีมากกว่าหรือน้อยกว่าเจ็ดชั่วโคตร โดยต้องนำมาประหารชีวิตทั้งสิ้นให้หมดทุกคน⁵⁴ ตัวอย่างเช่นพระไอยการกระบดศึก มาตรา 14 พระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งผู้ให้มียศถาบันดาศักดิ์ไปราชการสงคราม แต่ผู้นั้นไม่ได้ช่วยราชการ พาครอบครัวหนีไปหลบซ่อนตัวในป่า กฎหมายว่า มันเป็นกระบด ให้ฆ่าเสียทั้งโคตรอย่าให้ดูเยี่ยงอย่างกันต่อไป

3.1.3 ประหารชีวิตและประจาน

การประหารชีวิตผู้กระทำความผิดแล้วนำไปประจานหรือประจานผู้กระทำความผิด

⁵⁴ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 29, 31, 39, 42, 43.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 5, 14.

แล้วจึงนำมาประหารชีวิตที่หลัง⁵⁵ คือการนำไปประหารแล้วนำไปประจานในที่ชุมชน เช่นโดยการเสียบหัว ตัดมือ หรือตัดตีน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด ตัวอย่างเช่นในพระไอยการเบดเสร็จ มาตรา 169 ผู้ใดจะให้ผู้อื่นหลงใหลในตนเองโดยทำคุณไสยเสน่ห์ยาแฝดด้วยสิ่งใดๆ ให้ผู้อื่นกินก็ดี ไล่ให้ประการอื่นใดก็ดี พิจารณาเป็นสัจว่าทำจริง ให้ทวน 60 ที่เอาขึ้นขาอย่างประจารแล้วทะเวน บก 3 วัน เรือ 3 วัน แล้วให้ฆ่ามันเสีย

ส่วนการประจานผู้ที่กระทำความผิดก่อนแล้วจึงนำมาประหารชีวิตนั้น เป็นการนำผู้ที่กระทำความผิดออกตระเวนในที่ชุมชนแล้วป่าวประกาศให้ประชาชนได้รู้ว่าคนผู้นี้ได้กระทำความผิดฐานใดเพื่อให้เกิดความอับอายและไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ประชาชนทั่วไปก่อนนำตัวผู้นั้นไปประหารชีวิต

3.1.4 ประหารชีวิตและริบราชบาตร

การริบราชบาตรแล้วจึงลงโทษประหารชีวิต หรือ ประหารชีวิตแล้วริบราชบาตร ซึ่งการริบราชบาตรนั้นเกิดขึ้นในกรณีที่ลงโทษขุนนางที่เคยได้รับพระราชทานที่ดิน เรือน ข้า ทาส ไพร เมีย หรือทรัพย์สินอื่นๆ ตลอดจนทรัพย์สินสมบัติของขุนนางผู้ที่กระทำความผิดให้ริบเสียทั้งสิ้นและหลังจากนั้นจึงนำตัวไปประหารชีวิต⁵⁶ เช่นพระไอยการกระบดศึก มาตรา 34 ผู้ใดลักเลื่อผ้าเครื่องสาตราวุธเมื่อตรวจพล กฎหมายให้ฆ่าผู้นั้นเสีย ถ้าผู้ลักนั้นมีบำเหน็จแก่ราชการ กฎหมายให้ริบเรือนเอาทรัพย์สินทั้งปวงเข้าพระคลังหลวง เป็นต้น

⁵⁵ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 46, 53, 54.

พระไอยการเบดเสร็จ มาตรา 167, 169.

พระไอยการลักษณโจร มาตรา 49.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 1.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 48, 49, 50, 51, 52.

⁵⁶ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 25, 26, 27, 75, 85, 86, 87, 97, 122, 123, 135.

พระไอยการลักภากฎเมียผู้คนท่าน มาตรา 20.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 1, 5, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 54, 61, 67, 70, 71, 72, 73, 76, 82, 83, 104, 117, 142.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 1, 34.

โดยปกติแล้วการประหารชีวิตจะให้การตัดหัวเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มียกข้อยกเว้นซึ่งกล่าวถึงการประหารชีวิตในลักษณะที่รุนแรงสำหรับความผิดฐานกระบดและความผิดที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และในกรณีอื่นๆ ดังที่ปรากฏในพระไอยการกระบดศึกได้บัญญัติถึงการลงโทษต่อความผิดฐานเป็นกระบดต่อพระเจ้าแผ่นดินและกระบดต่อบ้านเมืองไว้ 32 ประการซึ่งเรียกว่า ทเวตังษกรรมกรซึ่งโทษดังกล่าวนี้ สามารถจำแนกความรุนแรงได้เป็น 21 สถานโดยใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดที่ร้ายแรง เช่น ผู้ที่ทำการกระบดต่อพระเจ้าแผ่นดินและกระทำความผิดต่อบ้านเมืองโดยการก่อความไม่สงบด้วยการคุมพรคพวกปล้นตีบ้านเมือง เมาพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน ทำร้ายประชาชน กระทำความผิดต่อพระพุทธศาสนาโดยการปล้นวัด เมาวัด มาพระภิกษุ สามเณร เพื่อเอาทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งผู้กระทำความผิดเหล่านี้จะต้องถูกลงโทษ 21 สถาน ดังต่อไปนี้คือ⁵⁷

1. ต่อยกระบานศีศะเล็กออกเสียแล้ว เอาคิม (คีม) คีบก้อนเหล็กแดงใหญ่ใส่ลง ให้มัน สะหมองศีศะพลุ่งฟูขึ้นดังมอเคี้ยวน้ำส้มพะอุม
2. ตัดแต่หนังจ่าระเบื้องหน้า ถึงไพลปากเบื้องบนทั้งสองข้างเป้นกำหนด ถึงหมวกหูทั้งสองข้างเป้นกำหนด ถึงเกลียวคอชายผมเบื้องหลังเป้นกำหนดแล้วให้มุ่นกระหมวดผมเข้าทั้งลั่น เอาท่อนไม้สอดเข้าข้างละคนโยกถอนคลอนลั่น เพิกหนังทั้งผมนั้นออกเสียแล้วเอากรวดทราย หยาบขัดกระบานศีศะชำระให้ขาวเหมือนพรรณศรีสังข์⁵⁸
3. ให้เอาขอเกี่ยวปากให้อ้าไว้แล้วตามประทีปไว้ในปาก ในยหนึ่งเอาปากลิ้วอันคมนั้น และแหะผ่าปากจนหมวกหูทั้งสองข้าง แล้วเอาขอเกี่ยวให้อ้าปากไว้ให้โลหิตไหลออกเต็มปาก
4. เอาผ้าชุบน้ำมันพันให้ทั่วกายแล้วเอาเพลิงจุด
5. ให้เอาผ้าชุบน้ำมันพันนิ้วมือลั่นทั้ง 10 นิ้วแล้วเอาเพลิงจุด
6. เชือดเนื้อให้เป่น แร่ง/ร้าว อย่าให้ขาดให้เนื้อด้วยหนังตั้งแต่ได้คอไปถึงข้อเท้าแล้ว เอาเชือกผูกจำให้เคียดเหยียบย่ำร้าว เนื้อ/หนัง แห่งตนให้จุดคร่าตีจำให้เคียดไปกว่าจะตาย⁵⁹

⁵⁷ พระไอยการกระบดศึก, บทนำ อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 3, น. 457-461.

⁵⁸ ถลกหนังหัวออกแล้วเอากรวดทรายหยาบขัดกะโหลกให้ขาวเหมือนหอยสังข์

⁵⁹ แลเนื้อออกเป็นริ้วๆ ตั้งแต่ได้คอกลงไปถึงข้อเท้าแล้วให้เคียดเหยียบย่ำเนื้อหนังของตัวเองไปจนตาย

7. เชือดเนื้อให้เนื้อด้วยหนังเปน แรง/ริ้ว แต่ได้คอดลงมาถึงเอวแล้วเชือดแต่เอวให้เปน แรง/ริ้ว ลงมาถึงข้อเท้า กระทำเนื้อเบื่องบนนั้นให้เปนริ้วตลกปกคลุมลงมาเหมือนนุ่งผ้าคากรอง⁶⁰

8. เอาห่วงเหล็กสวมข้อศอกทั้งสองข้างข้อเข่าทั้งสองข้างให้หั้นแล้วเอาหลักเหล็ก สอดลงในวงเหล็กแย่งซึ่งตึงลงไว้กับแผ่นดินอย่าให้ไหวตัวได้ แล้วเอาเพลิงลนให้รอบตัวกว่าจะ ตาย

9. เอาเบตใหญ่มีคมสองข้างเกี่ยวทั่วกาย เพิกหนังเนื้อแลเอน น้อย/ใหญ่ ให้หลุดขาด ออกมากกว่าจะตาย

10. ให้เอามีดที่คมเชือดเนื้อให้ตกลอกมาจากกาย แต่ทีละตำลึงกว่าจะสิ้นมังสะ⁶¹

11. ให้แล่สับฟันทั่วร่างกายแล้วเอาแปรงหวีชุบน้ำสวกกรีดครูดซูดเซาะหนังแลเนื้อแล เอน น้อย/ใหญ่ ให้ลอกออกมา ให้สิ้นให้อยู่แต่ร่างกระดูก

12. ให้นอนลงโดยข้างๆหนึ่งแล้วให้เอาเหล็กตอกลงไปโดยช่องหูให้แน่นกับแผ่นดิน แล้วจับทั้งสองหันเวียนไปดั่งบุทคลทำบังเวียน⁶²

13. ทำมิให้เนื้อพังหนังขาด เอาลูกศิลาทุบกระดูกให้แหลกย่อยแล้วรวบผมเข้า ทั้งสิ้น ยกขึ้นหย่อนลงกระทำให้เนื้อเปนกongเปนลอมแล้วพับห่อเนื้อหนึ่งกับทั้งกระดูกนั้นทอดวาง ไว้ ทำดั่งตั้งอันทำด้วยฟางซึ่งวางไว้เซตเท้า⁶³

14. เคี้ยวน้ำมันให้เดือดพลุ่งพล่านแล้วรดสาดลงมาแต่ศีรษะกว่าจะตาย

15. ให้กักขังสุนัขร้ายทั้งหลายไว้ให้ออดอาหารหลายวันให้เต็มหยาก แล้วปล่อยออก ให้กัดทั้งเนื้อหนังกินให้เหลือแต่ร่างกระดูกเปล่า

16. ให้เอาขวานผ่าอกทั้งเปนแหงออกดั่งโครงเนื้อ

17. ให้แทงด้วยหอกทีละน้อยๆกว่าจะตาย

18. ให้ชุดหลุมฝังเพียงเอวแล้วเอาฟางปกคลุมคอกด้วยเพลิงภอนั่งไหม้ แล้วไถด้วย ไถเหล็กให้เปนท่อน น้อย/ใหญ่ เปนริ้ว น้อย/ใหญ่

⁶⁰ “ผ้าคากรอง” หมายถึง การเอาต้นหญ้ามากรองเป็นผืน แล้วนำมานุ่ง

⁶¹ แลเนื้อออกทีละตำลึงจนกว่าจะตาย

⁶² ทำบังเวียนคือจับนอนตะแคงเอาเหล็กเสียบหูปักลงดินแล้วจับเท้าทั้งสองข้างหัน เวียนไปรอบๆเป็นวงกลม

⁶³ เอาหินทุบเนื้อหนังกระดูกให้แหลกละเอียดแล้วยกขึ้นกองเหมือนเป็นฟางเซตเท้า

19. ให้เชือดเนื้อล่าออกทอดด้วยน้ำมันเหมือนทอดขนมให้กินเนื้อตนเอง
20. ให้ตีด้วยไม้ตะบอง ลั่นยาว เปนต้น
21. ให้ทวนด้วยไม้หวายทั้งหนาม

ส่วนโทษที่เบาลงมาอีก 11 สถาน สำหรับผู้มีความผิดฐานล่วงละเมิดพระราชอาญา พระราชบัญญัติ และพระราชกำหนดบทพระอัยการ เป็นโจรปล้นบ้านเรือนสะกดย่องเบาดี่ซึ่งล้วง จกทรัพย์สิ่งของผู้อื่น โดยมีโทษดังต่อไปนี้

1. ให้ทวนด้วยหวาย
2. ให้ตัดนิ้ว
3. ให้ตัดเท้าทั้งสองข้าง
4. ให้ตัดมือสองข้าง/เท้าสองข้าง
5. ให้ตัดหูทั้งสองข้าง
6. ให้ตัดจะหนุมกเสีย
7. ให้ตัดหูทั้งสองข้าง/จะหนุมก
8. ให้ตัดปากแหวะปากเสีย
9. ให้เสียบเปน
10. ให้ตัดศีรษะ
11. ให้จำคุกประการใดก็ได้

โทษในทเวดิงษกรรมส่วนใหญ่มาจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา คือ เทวทูตสูตรในพระ สุตตันตปิฎก โดยมีข้อความกล่าวถึงพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ เขตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี ทรงแสดงเรื่องนายนิรบาลลงโทษสัตว์นรกที่เคยทำความผิดเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ให้ภิกษุทั้งหลาย ฟัง โทษที่ปรากฏในเทวทูตสูตรนี้มี 26 สถาน ส่วนในอรรถกถาเทวทูตสูตรได้รวมโทษอีก 6 สถาน ที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอีกคราวหนึ่งไว้ด้วย รวมเป็น 32 สถาน⁶⁴

⁶⁴ เกษม ศิริสัมพันธ์, "โทษทัณฑ์ในกฎหมายตราสามดวง" การบรรยายในรายการ สยามหลากหลาย ช่วงกฎหมายตราสามดวง แว่นส่องสังคมไทย ออกอากาศทางสถานีวิทยุศึกษา FM 92 MHz เมื่อวันอาทิตย์ที่ 17 เมษายน 2548 เวลา 13.00- 14.00

อาจารย์ กฤษฎา บุญสมิต⁶⁵ ให้ความเห็นว่าโทษ 27 สถาน⁶⁶ นี้ว่ามาจากเทวทูตสูตร และได้เรียงลำดับตามภาษาบาลีแบบข้อต่อข้อ ซึ่งสันนิษฐานว่าโทษดังกล่าวกำหนดไว้เพื่อข่มขู่หรือคอยปรามไม่ให้ประชาชนทำผิดเท่านั้น ส่วนโทษอีก 5 สถานคงเป็นโทษที่เกิดจากการกำหนดเพิ่มได้แก่ 1) ขวานผ่าอก 2) แทะด้วยหอกทีละน้อย 3) ขุดหลุมฝังครึ่งตัวแล้วจุดไฟคลอก 4) ให้กินเนื้อตัวเอง และ 5) แหวะปาก ทั้งนี้ไม่พบหลักฐานในที่ใดว่ามีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามโทษที่ได้ระบุไว้⁶⁷

แต่พบหลักฐานจากจดหมายเหตุของฟาน ฟลิต (วัน วลีต) ว่าในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททองเคยมีการลงโทษมเหสีของพระเจ้าทรงธรรมโดยการสับร่างเป็นสองท่อนและแหวะร่านางก้านัล 2 คนออกเป็นสองซีกและใส่เครื่องต่างปากไว้หรือในรัชสมัยพระนเรศวรมหาราชมีการลงโทษถลกหนังทั้งเป็นหรือเชือนและให้กินเนื้อตัวเองต่อผู้กระทำความผิด เป็นต้น

ส่วนอาจารย์เสมอ บุญมา⁶⁸ ได้ให้ความเห็นว่าการลงโทษที่รุนแรงนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยแต่การลงโทษเช่นนี้ไม่ได้นำมาใช้ทั้งหมดเพียงแต่นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของไทย และเป็นเรื่องทางจิตใจเพื่อให้ประชาชนเกิดความเกรงกลัวโดยลักษณะการลงโทษที่ได้บรรยายไว้เป็นสิ่งที่ประชาชนสามารถพบเห็นได้จากภาพจิตรกรรมบนฝาผนังตามวัดต่างๆจึงทำให้เกิดความเกรงกลัวขึ้นและไม่กล้ากระทำความผิด เช่นโทษที่ได้เพิ่มมาในอรรถกถาอีก 6 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ต่างหากอีกส่วนหนึ่งแก่เหล่าภิกษุ ว่าผู้ทำบาปกรรมชั่วร้ายที่จะได้รับคือ

⁶⁵ กฤษฎา บุญสมิต, อั้งแล้วเชิงอรรถที่ 1.

⁶⁶ 1. โปยด้วยแล้ 2. โปยด้วยหวาย 3. ตัดด้วยกระบองสั้น 4. ตัดมือ 5. ตัดเท้า 6. ตัดทั้งมือทั้งเท้า 7. ตัดหู 8. ตัดจมูก 9. ตัดทั้งหูทั้งจมูก 10. หม้อเคี้ยวน้ำส้ม 11. ของสังค์ 12. ปากราหู 13. มาลัยไฟ 14. คบมือ 15. ริวสาย 16. นุ่งเปลือกไม้ 17. ยืนกวาง 18. เกี้ยวเหยื่อเบ็ด 19. เหยียดูกษาปณ์ 20. แปรงแลบ 21. กางเกวียน 22. ตั้งฟาง 23. ราวด้วยน้ำมันเดือดๆ 24. ให้สุนัขทั้ง 25. ให้นอนหงายบนหลาวเป็นๆ 26. ตัดศีรษะ และมีโทษที่นายนิบาลทำโทษของจำ 5 ประการแก่คนพาลรวมเป็น 27 ประการ.

⁶⁷ กฤษฎา บุญสมิต, อั้งแล้วเชิงอรรถที่ 1, น. 58-59.

⁶⁸ เสมอ บุญมา, “ภาษาบาลีสันสกฤตในกฎหมายตราสามดวง,” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ 4, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 18-19 พฤศจิกายน 2547.

1. ถูกจองจำ ห้าประการ คือตึงด้วยตะปูเหล็กแดงที่มือทั้ง สองข้างเท้าทั้งสองข้าง และ ที่กลางอก

2. จับขึงพืดแล้วเอาผืนตาก (ลักษณะเหมือนจอบ แต่ว่าขนาดเล็กกว่าซึ่งเป็นเครื่องมือของช่างใช้ตากไม้)

3. จับเท้ายกขึ้นศีรษะห้อยลง แล้วเอาพรวดตาก

4. จับเทียมรถให้วิ่งกลับไปกลับมาบนแผ่นดินที่ติดไฟลุกโผลงโชติช่วง

5. ให้ป็นขี้้นลงบนภูเขาถ่านเพลิงที่ลุกโผลงโชติช่วง

6. จับเท้ายกขึ้นศีรษะห้อยลง แล้วพุ่งลงไปในหม้อทองแดงที่ไฟลุกโผลงโชติช่วง

วิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของ พระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตต่อสังคมไทยอย่างชัดเจน แม้โทษบางประการจะไม่มีในพระไตรปิฎก แต่ผู้แต่งก็ได้นำมาจากคัมภีร์อื่น เช่น อรรถกถาธรรมบทเรื่องพระโมคคัลลานะเถระ ซึ่งถูกโจรจับไปฆ่าด้วยวิธีการต่างๆ เพราะวิบากกรรมที่ท่านเคยทำไว้ในอดีตชาติ โดยมีการจับตัวฝังแค่สะดือเอา ฟางคลุมแล้วจุดไฟเผา พอเนื้อไหม้ก็โกด้วยโกเหล็ก ซึ่งโดยโทษบางประเภทได้มีการประยุกต์ให้ เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย แต่มิได้นำมาใช้ทั้งหมดเนื่องจากเห็นว่าโทษบางอย่างไม่อาจ นำมาปฏิบัติกับผู้ที่กระทำการละเมิดพระราชอาญาได้ ดังเช่นในข้อ 3-6 ข้างต้น จึงได้นำเอา วิธีการที่ยอมรับใช้ลงโทษสัตว์นรกที่กล่าวไว้ในคัมภีร์หรือหนังสืออื่นมาใช้แทน เช่นการนำเนื้อลำไป ทอดในกระทะ การเสียบทั้งเป็นหรือการฆ่าด้วยหอก เป็นต้น⁶⁹

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการลงโทษทั้ง 21 สถานข้างต้นนั้นค่อนข้างจะน่ากลัวและ ทารุณเกินกว่าที่สังคมไทยที่เป็นสังคมเมืองพุทธศาสนาจะกระทำได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าบัญญัติ ขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนนั้นได้เกิดความเกรงกลัวและไม่กล้าที่จะกระทำความผิดนั้นๆ อีกประเด็น หนึ่งก็เพื่อให้บทบัญญัติของกฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์น่ายำเกรงมากขึ้นด้วย โดยโทษประหารชีวิต นี้จะปรากฏในกฎหมายไทยโบราณ พระไอยการลักษณะโจร พระไอยการอาญาหลวง และพระไอยการ กระบดศึกมากที่สุด

⁶⁹ เพิ่งอ้าง, น. 82-84.

3.2 โทษที่ลงต่อร่างกาย

3.2.1 โทษที่ลงต่ออวัยวะของร่างกาย

โทษที่กระทำต่ออวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย⁷⁰ เช่น การแหะปาก ตัดปาก เอามะพร้าวห้าวยัดปาก ควักลูกตา ปอกเล็บมือทั้งสิบนิ้ว เหล่านี้เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น พระไอยการทาส มาตรา 90 ทาสกล่าวหาว่านายเงินของมันเป็นโจรปล้นทรัพย์ก็ดี เบียดบังเงินหลวงก็ดี หรือว่าเป็นกระบดก็ดี ถ้าพิจารณาแล้วไม่เป็นความจริง กฎหมายให้อาจารย์ขึ้นหาอย่างเอาเฉลวปะหน้าประจาร แล้วให้มันร้องว่าอย่าดูเยี่ยงกัน แล้วให้ลงโทษทวนตัดปากแล้วให้ขายมันเสีย

3.2.2 โทษที่ลงต่อร่างกาย

โทษที่กระทำต่อร่างกาย⁷¹ เช่น การลงพระราชอาญา ดี หรือการต้มเหล้าให้ร้อนแล้วเอากรอกปาก หรือตีด้วยไม้หวาย เหล่านี้เป็นต้น โทษเหล่านี้มักจะกระทำจะกระทำควบคู่ไปกับการลงโทษเพื่อเป็นการประจานไปในตัวด้วย

⁷⁰ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 29, 61, 64, 66, 67, 72, 83, 101, 102, 126, 137, 138, 166.

พระไอยการทาส มาตรา 90.

พระไอยการเบดเสร็จ มาตรา 22, 23.

พระไอยการลักษณวิวาทตีต่อกัน มาตรา 32.

พระไอยการลักษณโจร มาตรา 47, 49, 51, 54, 55, 60, 61, 63, 65, 67, 72, 73, 83, 90, 91, 93, 101, 102, 103, 108, 119, 156, 157, 165.

พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 1, 3, 6, 7, 8, 55, 56, 58, 59, 61, 63, 65, 67, 68, 76, 81, 83, 90, 96, 100, 104, 106, 121, 128, 137.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 2, 3.

⁷¹ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 57, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 72, 89, 115, 121, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 135, 137, 138.

พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน มาตรา 2.

พระไอยการบานฉนาก มาตรา 2.

พระไอยการลักษณรับฟ้อง มาตรา 25.

พระไอยการลักษณตระลาการ มาตรา 25, 38, 48, 52, 55.

3.2.3 โทษที่ลงต่อร่างกายแล้วนำไปประจาน

โทษที่กระทำต่อร่างกายแล้วนำไปประจาน⁷² เช่น เจาะปากเอาด้ามหมกร้อยขาแล้วตระเวนรอบค่าย หรือทวน/ตีแล้วให้โกนหัวเป็นตะแลงแกงตัดดอกจะบาสองหูขึ้นขาหย่างประจาร 3 วัน หรือให้เฆี่ยน 3 ยก ทเวนบก 3 วัน เรือ 3 วัน ให้ทวนด้วยลวดหนึง 30 ที แล้วให้ลักกอกไว้ว่าดีพ่อตีแม่ หรือให้เอาความข้างลับหัวสามเสี่ยงทะเลวน 3 วัน อย่าให้ความข้างทั้งปวงดูเยี่ยงหย่างกัน เหล่านี้เป็นต้น

พระไอยการลักษณะอุธร มาตรา 16.

พระไอยการลักษณะผัวเมีย มาตรา 47, 48, 73, 83, 89, 90, 98, 106, 116, 120, 122, 126.

พระไอยการทาส มาตรา 34, 41, 66, 68, 77, 90, 102, 103, 104.

พระไอยการลักภาลูกเมียผู้คนท่าน มาตรา 1, 7, 25.

พระไอยการเบดเสร็จ มาตรา 71, 158, 159, 163, 164, 165.

พระไอยการวิวาทดำตีกัน มาตรา 32, 43.

พระไอยการลักษณโจร มาตรา 11, 12, 15, 19, 21, 22, 23, 28, 34, 39, 42, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 71, 74, 88, 89, 90, 94, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 116, 126, 129, 138, 142, 145, 151, 156, 157, 158, 165, 166.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 17, 18, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 36, 42, 46, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 96, 97, 99, 102, 104, 105, 106, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 135, 142.

พระไอยการอาชญาราช มาตรา 11, 15.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 2, 3, 45.

⁷² กฎมณเฑียรบาลเฑียรบาล มาตรา 43, 121, 124, 138.

พระไอยการลักษณตระลาการ มาตรา 108, 109.

พระไอยการลักษณผัวเมีย มาตรา 92.

พระไอยการลักภาลูกเมียผู้คนท่าน มาตรา 1.

พระไอยการเบดเสร็จ มาตรา 33, 165, 166, 169.

พระไอยการลักษณวิวาทดำตีกัน มาตรา 32.

พระไอยการลักษณโจร มาตรา 91, 92, 108, 117, 158, 163, 167.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 10, 78, 117, 118, 119, 128.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 30.

3.3 โทษที่ลงต่อเสรีภาพ

โทษที่ลงต่อเสรีภาพ ซึ่งได้แก่การจำคุกในสมัยก่อนจะไม่มีกำหนดว่าจะต้องถูกลงโทษจำคุกเป็นเวลานานเท่าไร ซึ่งในครั้งเก่า วินิจฉัยว่า ถ้าโทษจำคุกแล้วก็คือให้จำตลอดไป เว้นแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระกรุณา

โดยการจำคุกในสมัยก่อนนั้นมีสภาพน่ากลัว ซึ่งคุกเป็นห้องมืดๆ มีนักโทษแออัด กันอยู่เป็นจำนานนับร้อย ใช้อาศัยหลับนอนเท่านั้น ส่วนกลางวันถูกให้ออกไปทำงานที่ค่อนข้างหนัก เป็นต้น⁷³

3.4 โทษประจาน

3.4.1 การประจาน⁷⁴

ภาษาในกฎหมายตราสามดวงใช้ “ประจาร” โดยโทษลักษณะนี้จะเป็นการทำให้อับอายอย่างยิ่ง เช่น การสักไว้ที่หน้าผาก ที่แก้ม ที่อก เอาเชลวปะหน้า⁷⁵ให้นายชะมอดตีม็องรอบเมือง นุ่งร่างแห ทัดดอกจະบาแดงสองหุ้ยดอกจະบาแดงเป็นมาลัยใส่ศรีษะให้นายชะมอดตีห้อยหน้าประจานสามวัน เอาเชลวปะหน้าทัดดอกจະบาแดงทั้งสองหุ้ยดอกจະบาแดงเป็นมาลัยใส่ศรีษะหรือคอแล้วให้นงูที่มีขู่เข้าเทียมแอกข้างหนึ่งแล้วชายขู่ของนงูนั้นเข้าเทียมแอก

⁷³ มานิส ปิยะสิงห์, “ศึกษาลักษณะสังคมไทย วิเคราะห์จากบทลงโทษในกฎหมายตราสามดวง” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521), น. 88-89.

⁷⁴ พระไอยการลักษณะผิดเมีย มาตรา 6, 7, 16, 17, 30.

พระไอยการทาส มาตรา 104.

พระไอยการลักษณโจร มาตรา 17, 39, 99, 113, 116.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 1, 2, 14, 22, 30, 38, 41, 47, 48, 55, 77, 120.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 45.

⁷⁵ หมายถึงการนำเส้นตอกมาหักพับขัดกันให้เป็นมุมๆตั้งแต่สี่มุมขึ้นไป “เชลว” นี้ใช้ปักหม้อยา หรือที่นา เพื่อป้องกันภูติผีปีศาจมารบกวน โดยการลงโทษ “เชลวปะหน้า” คือการนำเชลวมาปิดหน้า หรือ ปะหน้าของผู้หญิงที่ได้รับโทษเป็นการประจานในความหมายว่า เป็นการกั้นไม่ให้สิ่งชั่วร้ายของผู้หญิงนั้นออกมาสู่ภายนอกได้.

อีกข้างหนึ่งประจานด้วยการไถนาสามวัน สานตะกร้อตากลวยครอบศีรษะของหญิงนั้นลงเพียงตา ให้ตระเวนรอบเรือนที่มีผ้าอยู่ นั้นสามารถรอบเอาทรัพย์สินที่ขโมยมาแขวนคอแล้วตระเวนรอบตลาด สามารถรอบ สำหรับความผิดชายหญิงที่ลักลอบเป็นคู่กัน เหล่านี้เป็นต้น

3.4.2 ประจานก่อนแล้วลงโทษต่อร่างกาย

การประจานก่อนแล้วนำมาลงโทษต่อร่างกาย⁷⁶ ซึ่งเป็นการนำผู้ที่กระทำความผิดนั้น ออกประจานก่อนแล้วหลังจากนั้นจึงนำมาลงโทษในขั้นต่อไป เช่น การเอาขึ้นขานอย่างประจารแล้ว จึงนำมาทวนด้วยลวดหนัง ,เอาสินจ้างนั้นแขวนคอขึ้นขานอย่างผจาร⁷⁷ แล้วทวนด้วยลวดหนัง 30 ที่ เหล่านี้เป็นต้น

3.4.3 ประจานแล้วจำคุก

ประจานแล้วนำมาจำคุก⁷⁸ เป็นการประจานผู้ที่กระทำความผิดก่อนแล้วจึงค่อยนำตัว กลับมาจำคุกไว้ เช่น ให้เอาประจานจนรอบตระหลาดกลับมาจำใส่ขื่อไว้สามวัน เป็นต้น

⁷⁶ พระไอยการลักษณะรับฟ้อง มาตรา 28.

พระไอยการลักษณะตระลาการ มาตรา 53.

พระไอยการลักษณะผิดเมีย มาตรา 27.

พระไอยการทาส มาตรา 90.

พระไอยการเบตเสร็จ มาตรา 114.

พระไอยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน มาตรา 32.

พระไอยการลักษณะโจร มาตรา 12, 20, 25, 49, 59, 65, 69, 70, 107, 118, 156, 157.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 4, 36, 104, 142.

⁷⁷ การลงโทษแบบขึ้นขานอย่างนั้นจะต้องมีการประจานโทษของตนว่าได้กระทำความผิดอะไร

⁷⁸ พระไอยการลักษณะโจร มาตรา 81.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 12, 118, 119.

3.5 โทษที่ลงต่อทรัพย์⁷⁹ (ริบราชบาตร)

โทษประเภทนี้มักจะใช้คู่กับโทษประหารชีวิตเป็นส่วนใหญ่ และเป็นการริบทรัพย์ของผู้ที่ได้กระทำความผิดละเมิดพระราชอาญาทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ครอบครองอยู่ในขณะนั้น รวมไปถึงลูกเมียและทรัพย์สมบัติต่างๆ เป็นต้น

การริบราชบาตร ได้แก่ ริบราชบาตรแล้วเอาตัวลงหน้าช้าง⁸⁰ ซึ่งเมื่อริบทรัพย์สิ้นเข้าหลวงหมดทุกอย่างแล้วก็จะนำตัวผู้ที่กระทำความผิดนั้นไปเกี่ยวหน้าเลียงช้างของหลวงด้วย

3.6 โทษปรับ⁸¹

โทษประเภทนี้เป็นโทษที่เบาที่สุด และให้มีการปรับตามลักษณะความรุนแรงของความผิดและตามศักดิ์นาของผู้ที่ได้กระทำการละเมิดพระราชอาญา เหตุเพราะว่ากฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในสังคมและกำหนดบทลงโทษเมื่อเกิดการละเมิดขึ้นทั้งนี้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง โดยการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดมีทั้งการลงโทษด้วยการปรับเงิน ซึ่งต้องพิจารณาในพระไอยการพรมศักดิ์เพราะเป็นกฎหมายที่บัญญัติวิธีการคิดค่าปรับเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด

⁷⁹ พระไอยการลักษณโจร มาตรา 54, 55, 81.

พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 3, 8, 24, 96, 102.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 34.

⁸⁰ พระไอยการบานผแนก มาตรา 1.

พระไอยการลักษณโจร มาตรา 51.

พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 1, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 56, 57, 69, 72, 82.

⁸¹ “สินไหม” คือ ค่าเสียหายที่โจทก์ได้รับจากผู้กระทำความผิด

“พิไฉน” คือ ค่าปรับที่หลวงได้รับ

“เบี้ยรางวัล” คือ การเสียค่าปรับตามระยะทาง ถ้าอยู่ใกล้จะต้องเสียค่าปรับมาก.

โดยการคิดค่าปรับจะพิจารณาจากเงื่อนไขต่างๆ ประกอบกัน เช่น ค่าตัวของคน ลักษณะของการทำละเมิด และสถานภาพทางสังคมหรือศักดิ์นาของทั้งสองฝ่าย เป็นต้น⁸²

3.7 โทษอื่นๆ

นอกจากนี้ยังมีโทษอื่นๆโดยเรียงลำดับจากสถานหนักไปหาสถานเบา ดังต่อไปนี้คือ

1. การเนรเทศไปต่างเมือง⁸³
2. คักลงหน้าช้าง(ใช้แรงงานเกี่ยวหญ้าให้ช้างกิน ซึ่งเป็นโทษใช้แรงงานที่ต้องทำงานหนัก)⁸⁴
3. เอาตัวลงเป็นไพร่⁸⁵
4. ถอดออกจากราชการ (การลดตำแหน่ง)⁸⁶

⁸²ศิริพร ดาบเพชร, "พระไอยการพรมศักดิ์ "ค่าของคน" และบทปรับเมื่อกระทำความผิด," เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง กฎหมายตราสามดวง: แฉ่นสองสังคมไทย ครั้งที่ 3, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 11-12 มิถุนายน 2547.

⁸³กฎมณเฑียรบาล มาตรา 140.

พระไอยการลักษณะผิดเมีย มาตรา 35.

⁸⁴พระไอยการลักษณะตระลาการ มาตรา 85.

พระไอยการลักษณะผิดเมีย มาตรา 41.

พระไอยการลักษณะโจร มาตรา 17, 69, 160.

พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 46, 54, 56, 57, 69, 70, 72, 82, 142.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 24, 33.

⁸⁵พระไอยการบานผแนก มาตรา 1.

พระไอยการอาญาหลวง: มาตรา 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10, 27, 41, 54, 87, 89.

⁸⁶พระไอยการลักษณะตระลาการ มาตรา 108.

พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 1, 3, 4, 5, 8, 9, 18, 19, 22, 25, 26, 30, 31, 62, 64, 75, 77, 78, 88, 97, 102.

5. เขาตัวเป็นคนหลง⁸⁷

6. ไถตันคอ⁸⁸

ไถตันคอ มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปเป็น 2 แนวทางคือ

ก. คงเป็นการเอาแอกใส่แล้วเอาเทียมด้วยวัว ควาย แล้วให้ลากคันไถไปเพื่อเป็นการประจาน

ข. คงเป็นการถากตันคอคือเปิดหนังตันคอเล็กน้อย

7. เดดสังวาร์⁸⁹ (เป็นการลงโทษพราหมณ์ โดยดึงสายสังวาร์ของพราหมณ์ออก ซึ่งก็หมายถึง การสิ้นสุดจากความเป็นพราหมณ์)

8. ตราคอ⁹⁰

9. ไสคอ⁹¹

10. เขาตัวเป็นชาวสดึง⁹²

11. ส่งเป็นคนน้ำร้อน⁹³ (ใช้แรงงานต้มน้ำร้อนให้คนในวัง)

12. ภาคทัณฑ์⁹⁴

⁸⁷ พระไอยการลักษณะผ้าเมียบ มาตรา 9.

พระไอยการกระบดศึก มาตรา 43.

⁸⁸ พระไอยการลักษณะตระลาการ มาตรา 101.

พระไอยการลักษจรโจร มาตรา 4.

พระไอยการลักษณะมรดก มาตรา 43.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 11, 78, 88, 92, 103.

⁸⁹ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 140.

⁹⁰ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 114.

⁹¹ พระไอยการลักษณะรับฟ้อง มาตรา 37.

⁹² กฎมณเฑียรบาล มาตรา 124.

⁹³ พระไอยการลักษจรโจร มาตรา 28, 55.

⁹⁴ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 14, 57.

พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 1, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 29, 30, 31, 84, 135.

13. กตอุเบกษา⁹⁵ (คือการคาดโทษไว้ ถ้ากระทำความผิดอีก จะต้องถูกลงโทษ โดยคล้ายกับการคุมประพฤติในปัจจุบัน)

14. การให้รู้โทษแห่งอาตมา⁹⁶

อนึ่ง ยังมีโทษอีกจำพวกหนึ่งที่ปรากฏในพระไอยการอาชญาหลวง ได้แก่ “ปภิรณกโทษ” ที่ยังแสดงให้เห็นการเปิดโอกาสให้ผู้พิจารณาคดีใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาความเหมาะสมในการวางโทษได้อยู่ เช่น

ผู้ใดรู้ว่าผู้ใดคิดร้ายในแผ่นดิน และผู้รู้นั้นชอบใจกับคนร้ายปิตเสียก็ดี แลกินสินจ้างคนร้ายเสียก็ดี แลเอามาพิตทูลว่าผู้ร้ายนั้นเป็นคนดีจะให้ท่านเลี้ยงดู ท่านว่าผู้รู้ นั้นเลมิดพระราชอาชญา ให้ลงโทษตามหนักแลเบาแล⁹⁷

ข้าหลวงคนหลวงอันท่านมอบไว้อยู่นอกวังมีผู้บังอาจลักพาไปทำเป็นขู้เมีย ถ้าหญิงนั้นยินยอมด้วยให้ทวนด้วยลวดหนังทั้งหญิงทั้งชายโดยฉกรรแล้วให้ไหมมันคนร้ายนั้นโดยขนาด⁹⁸

พระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้ผู้ใด ๆ ซึ่งเป็นพนักงานก็ดี แลมิได้เป็นพนักงานก็ดี ทรงพระกรุณาเหนือว่าจะใช้ได้จึงตรัสใช้ ก็ให้ผู้รู้ไปโดยรับสั่ง ถ้าแลผู้ใดเห็นว่ามิเป็นพนักงานของตัว แลว่าหาทำเนียบมิได้แลมิไปโดยตรัสสั่ง ท่านว่าผู้รู้ นั้นเลมิดพระราชอาชญา ท่านให้ลงโทษตามโทษานุโทษ⁹⁹

พลายงามมีศักดิ์คอแลศักดิ์ไหล่ศักดิ์แขนขวาแลศีกลำตาล หวังว่าเป็นข้าเชื้อชิดสนิทกับพระเจ้าอยู่หัว แลอ้างตัวตนว่าเป็นข้าหลวงฝ่ายในแลชวนกันไปรุกราชบาต เอาทรัพย์สิ่งของทองเงินราษฎรให้ได้ความเดือดร้อน ท่านให้เอามันจำใส่ตรุไว้แล้วเอาคัตินั้นไปบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัว จะมีพระบันทูลเอง¹⁰⁰

มีราชการประการใดใด ท่านให้กระทำด้วยกันก็ดี แลกิจคดี้อยความประการใดใด พระเจ้าอยู่หัวให้ช่วยกันพิพากษาก็ดี แลประชุมพร้อมกันพิพากษาถูกต้องเห

⁹⁵ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 2, 4, 9, 19.

⁹⁶ กฎมณเฑียรบาล มาตรา 57, 78.

⁹⁷ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 94.

⁹⁸ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 99.

⁹⁹ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 108.

¹⁰⁰ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 124.

นชอบด้วยราชการอยู่แล้ว อยู่มาภายหลังผู้ใดกล่าวว่ามีชอบแล้ว ท่านว่าผู้นั้นเล
มิด ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ¹⁰¹

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการวางโทษในกฎหมายตราสามดวงในประเด็นเกี่ยวกับเกณฑ์ใน
การวางโทษจะเห็นได้ว่า มีเรื่องสถานภาพของบุคคลผู้กระทำความผิดมาเกี่ยวข้องอยู่ไม่น้อย
ขณะเดียวกันกฎหมายก็ยังระบุไว้ว่าความผิดใด ๆ ก็ตาม หากมิใช่ความผิดในฐานะเป็นกบฏซึ่งถือ
เป็นความผิดร้ายแรงอย่างยิ่งแล้ว ก็ยังพอที่จะเปิดโอกาสให้ผู้พิจารณาคดีความใช้ดุลยพินิจ
พิจารณาความเหมาะสมจากสถานภาพ ภูมิหลัง ยศ ตำแหน่งและการทำคุณประโยชน์แก่ทาง
ราชการของบุคคลผู้นั้น ๆ ได้ ยิ่งกว่านั้น บางครั้งยังเปิดโอกาสให้พระมหากษัตริย์ทรงให้พระบรม
ราชวินิจฉัยในการพิจารณาความผิดและการลงโทษสำหรับการกระทำความผิดต่าง ๆ ด้วยก็เป็นไปได้

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้จะมีการกำหนดโทษและการกำหนดเกณฑ์การวางโทษไว้
ค่อนข้างชัดเจนเพียงใดก็ตาม การเปิดโอกาสให้ใช้ดุลยพินิจและการนำความ “บังคมทูลให้ทราบ
(ทราบ)” ที่มักพบอยู่เสมอก็เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงลักษณะสังคมไทยโบราณที่พระมหากษัตริย์ทรง
ดำรงตำแหน่งสูงสุดในทางการเมืองและสังคม อีกทั้งยังทรงดำรงอยู่ในฐานะศูนย์กลางของกิจการ
ทั้งหลายในบ้านเมือง ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่การพิพากษาคดีความต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นหนึ่งใน
ราชกิจของพระมหากษัตริย์จะต้องได้รับการนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบหรือ
ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเป็นกรณี ๆ ไปอยู่แล้ว

ทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าประเภทของโทษในกฎหมายตราสามดวง แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม
คือ โทษหลวง และโทษราษฎร โดยที่โทษหลวงอาจเทียบได้กับความผิดอาญาแผ่นดินในปัจจุบัน
อันได้แก่ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ ความผิดต่อรัฐ ความผิดต่อศาสนา และความผิดต่อ
ความสงบสุขของประชาชน ส่วนโทษราษฎรเป็นความผิดที่เกิดจากการวิวาทกันของปัจเจกชน
ได้แก่ ความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อทรัพย์ ความผิดอันเนื่องมาจากการรบกวนกระทำความผิดของผู้มี
หน้าที่ และการรบกวนโทษ

แนวความคิดในการลงทัณฑ์ปรากฏอยู่ในมูลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ ประการ
ที่ 9 ในพระธรรมนูญฯ ได้รับการขยายความ (สืบสาขาคดี) มารวมกับมูลคดีวิวาทประการต่าง ๆ
เป็นพระไอยการอาชญาหลวงและพระไอยการอาชญาราษฎร์ ทั้งนี้ แนวความคิดในการกำหนด
โทษที่เป็นอาญาแผ่นดินนั้นจำแนกขอบเขตโทษออกเป็น 4 ระวัง โดยที่ระวางกำหนดชุดการ
ลงโทษได้ตั้งแต่แปดสถานไปจนถึงหนึ่งสถาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้พิจารณาคดีใช้ดุลยพินิจถึงความ
เหมาะสมในการวางโทษสำหรับการกระทำหนึ่ง ๆ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น สถานภาพ

¹⁰¹ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 127.

ของบุคคลผู้กระทำความผิด ความรุนแรงของการกระทำ การทำคุณประโยชน์แก่ทางราชการ เป็นต้น รวมไปถึงการกราบบังคมทูลพระกรุณาเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีพระบรมราชวินิจฉัยสำหรับความที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยได้ ทั้งนี้ สถานภาพ ภูมิหลังและการเป็นผู้มี “บำเหน็ด” แก่ทางราชการ เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์การวางโทษในกฎหมายตราสามดวง อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน

4. การลดโทษ การไถ่โทษ และการเปลี่ยนโทษ ในกฎหมายตราสามดวง

4.1 การลดโทษ

พระไอยการอาญาหลวงจะมีการลดโทษให้แก่ขุนนาง(รวมถึงทหาร)ที่ได้รับบำเหน็จ บำนาญ และประชาชนทั่วไปที่ได้รับบำเหน็จ

หลักในการลดโทษ สำหรับผู้กระทำความผิดจะต้องมีความดีความชอบได้รับ บำนาญในแผ่นดิน โดย 5 ประการคือ¹⁰²

1. ผู้ใดไปการรณรงค์สงคราม ได้รับกับข้าศึกได้ชนช้างมีชัยชนะแก่ศัตรู
2. ผู้ใดอาสาสมัครพรรคพวกอาสามาเพื่อการศึกษา สูเสียชีวิตอาสาชนะแก่ศัตรู
3. มีศัตรู มาปล้นบ้านเมืองและมีผู้รอดอาสาเอาพระนครไว้ มิให้เสียแก่ข้าศึก
4. ผู้บำรุงพระราชทรัพย์ในท้องพระคลังให้มั่งคั่งบริบูรณ์ด้วยประเพณีธรรมและมีให้ เคื่องใจราษฎร
5. ผู้พิจารณาพิพากษาคดี ชอบตามประเพณีโดยสัจธรรม มิให้ราษฎรได้รับความ เดือดร้อน

โดยผู้กระทำความผิดจะได้รับการลดโทษนั้นต้องมีความดีความชอบดังกล่าวข้างต้น จึงจะมีการพิจารณาลดโทษดังนี้คือ

1. โทษถึงตายนอกเหนือจากเป็นกระบดต่อพระเจ้าแผ่นดิน ก็ควรให้ทวนและริราช ชาติ
2. โทษถึงริราชชาติและทวน ก็ให้ควรปรับไหม
3. โทษถึงปรับไหมก็ควรให้ภาคทัณฑ์ไว้

¹⁰² พระไอยการอาญาหลวง มาตรา 144.

ซึ่งกฎหมายให้ผ่อนโทษไว้ดังนี้ เพราะเหตุว่าผู้มีบำเหน็จนั้นมีคุณแก่แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัว

4.2 การลดโทษ

พระไอยการกระบดศึก¹⁰³ จะต้องเป็นผู้ที่เคยได้รับบำเหน็จ บำนาญหรือพัทธยา ซึ่งระดับของโทษในพระไอยการกระบดศึกจะมีด้วยกันอยู่ 4 ระดับคือ

1. อุกฤษฎ์โทษ
2. ครุโทษ
3. มัชฌิมโทษ
4. ลหุโทษ

ส่วนการลดโทษก็จะมี 3 ระดับคือ

1. การเลื่อนโทษ (คือเลื่อนโทษอีกระดับหนึ่งไปอีกระดับหนึ่งเป็นระดับที่ติดกัน)
2. การล่องโทษ (คือการข้ามโทษไปอีกระดับหนึ่ง)
3. การหลั่นโทษ (คือการข้ามโทษไปสองระดับ)

การลดโทษทั้ง 3 ระดับนี้จึงขึ้นอยู่กับผู้ที่กระทำความผิดที่เคยได้รับความดีความชอบมาก่อนตามที่ได้กล่าวในตอนต้น

4.3 การไถ่โทษ

พระไอยการอาชญาหลวง หรือพระไอยการพรมศักดิ์ ส่วนใหญ่แล้วเป็นการไถ่โทษจากการตัดสินต่างๆของร่างกาย หรือการทวนด้วยลวดหนังหรือการเขียนตีด้วยไม้หวาย เหล่านี้เป็นต้น โทษดังกล่าวจะทำการไถ่ด้วยเบี้ยหรือเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้

การไถ่โทษ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ระดับคือ 1. การไถ่โทษสถานหนัก คือ การไถ่โทษโดยการตัดสินของอภัยภู 2. การไถ่โทษสถานเบา คือ การทวน เขียน ตี หรือการประจาน(นุ่งร่างแห) เป็นต้น

¹⁰³ พระไอยการกระบดศึก มาตรา 54.

4.3.1 การไถ่โทษสถานหนัก

(ก) การไถ่โทษตัดปาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นกรณีการใช้วาจาหรือคำพูดไม่ควรก็จะลงโทษตามลักษณะนี้¹⁰⁴ การไถ่โทษตัดปากนี้จะต้องไถ่ด้วยเบี้ย 750,000 เบี้ย และในพระไอยการพรมศักดิ์ก็ได้กำหนดค่าไถ่ไว้เป็นจำนวนนี้เช่นเดียวกัน¹⁰⁵

(ข) การไถ่โทษ ตัดมือตัดตีน ในพระไอยการอาชญาหลวง¹⁰⁶ ถ้าเป็นชายกำหนดไว้ 750,000 เบี้ย ถ้าเป็นหญิงกำหนดให้ไถ่ด้วย 650,000 เบี้ย

(ค) การไถ่โทษตัดนิ้วมือนิ้วตีน โดยทั่วไปแล้วจะเป็นการตัดออกหมดทั้งสิบนิ้ว เว้นแต่จะกำหนดเป็นพิเศษให้ตัดออกเพียงสองนิ้ว เพื่อมิให้จับดินสอเขียนหนังสือได้ หรือเพื่อมิให้กุมด้ามอาวุธได้

โทษตัดนิ้วในพระไอยการอาชญาหลวง¹⁰⁷ หรือพระไอยการพรมศักดิ์¹⁰⁸ อัตราค่าไถ่นิ้วละ 150,000 เบี้ย โทษตัดนิ้วตามพระไอยการอาชญาหลวงนี้ เป็นโทษควบคุมมากับโทษทวนด้วยลวดหนึ่ง 50 ที ซึ่งการทวนด้วยลวดหนึ่งก็สามารถไถ่โทษได้ตามอัตราที่กำหนดคือ ทวน 3 ทีต่อ 100,000 เบี้ย

4.3.2 การไถ่โทษสถานเบา

การไถ่โทษสถานเบาจะปรากฏในพระไอยการอาชญาหลวง¹⁰⁹ และพระไอยการพรมศักดิ์¹¹⁰ โดยโทษสถานเบาได้แก่ ถูกทวนด้วยลวดหนึ่ง, เขียนผิดด้วยไม้หวายและการประจานเหล่านี้เป็นต้น

พระไอยการลักษณะผิดเมียก็ได้มีการกำหนดการไถ่โทษสถานเบาไว้ในการลงโทษที่หญิงนอกใจผิดไว้ 5 ประการ เช่น การนุ่งร่างแห สักแก้ม โกงตะแลงแกง เฉลวปะหน้าหรือทัดดอกชบาแดงสองหู โดยโทษที่จะไถ่เป็นไปตามกำหนด¹¹¹ คือ

¹⁰⁴ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 74.

¹⁰⁵ พระไอยการพรมศักดิ์ มาตรา 30.

¹⁰⁶ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 137.

¹⁰⁷ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 90, 96.

¹⁰⁸ พระไอยการพรมศักดิ์ มาตรา 30.

¹⁰⁹ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 96, 105, 106.

¹¹⁰ พระไอยการพรมศักดิ์ มาตรา 29, 30.

นุ่งร่างแห	200,000
สักแก้ม	500,000
โกนตะแลงแกง	250,000
เฉลวปะหน้า	150,000
ทัดดอกชะบาแดง	150,000

4.4 การเปลี่ยนโทษ

กฎหมายตราสามดวงโดยเฉพาะพระไอยการอาชญาหลวงมีการเปลี่ยนแปลงโทษ เหตุผลที่มีการเปลี่ยนแปลงโทษ เพราะว่าผู้กระทำความผิดมีคุณความดีในแผ่นดิน มาก่อน โดยเปลี่ยนให้เป็นโทษสถานเบากว่าที่จะได้รับจริง¹¹²

การเปลี่ยนโทษทวนเป็นโทษใส่คานได้นั้น มีการกำหนดเงื่อนไขคือ ชุนนางที่มีบรรดาศักดิ์ตั้งแต่หัวปาก(นายร้อย)ขึ้นไป และเคยมีคุณความดีความชอบในแผ่นดินได้บำเหน็จหรือบำนาญมาก่อน โดยความผิดที่จะได้รับการเปลี่ยนโทษนั้นจะต้องไม่ใช่ความผิดฐาน กระบด หรือประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

พระไอยการอาชญาหลวง ได้มีการเปลี่ยนโทษจากการปรับไหมเป็นขึ้นชาหย่าง ยิ่งด้วยลูกสันโดษในอัตราเล้มละร้อยเบี้ย โดยจะเป็นความผิดในลักษณะที่เกี่ยวกับการลักทรัพย์ตามท้องตลาดและถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบ่าวไพร่หรือทาสติดตามไปเจ้านาย และเจ้านายมิได้ห้ามปราม พระไอยการให้ถือว่ารู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วยลงโทษเจ้านายของผู้ที่กระทำความผิดเป็นสามเท่าของผู้นั้น¹¹³

¹¹¹ พระไอยการพรมศักดิ์ มาตรา 29.

¹¹² พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 60.

¹¹³ พระไอยการอาชญาหลวง มาตรา 120.